

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

„Jak se Vám daří?“

**Filosofie Principů života[®] a její přínos do života
studujících**

„How are you?“

**The Philosophy of the Principles of life[®] and its contribution to
the lives of students**

Vedoucí:

Doc. PhDr. Zdeněk Vojtíšek, Th.D.

Autor:

Bc. Ivana Nevěřilová

2011

Děkuji Doc. PhDr. Zdeňku Vojtíškovi, Th.D. za přínosné konzultace, které mi vždy velice rád a s ochotou poskytoval, za jeho rady a připomínky.

Děkuji studentům a studentkám filosofického systému Principy života[®] za jejich vstřícnost a otevřenost.

Děkuji svým nejbližším přátelům za jejich podporu a za darování sedmi hodin času.

Děkuji rodině, bez níž bych nemohla studovat.

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem 'Jak se Vám daří? - Filosofie Principů[®] života a její přínos do života studujících' napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Praze dne 15.4. 2011

Ivana Nevěřilová

Anotace

Práce se věnuje vlivu filosofického systému Principy života[®] na život studentů této filosofie. Teoretická část práce se nejprve věnuje představení tohoto filosofického systému z pohledu jeho sebe prezentace, a poté konfrontování tohoto systému s odbornou literaturou. Na filosofický systém Principy života[®] je nahlíženo jako neteistickou formu spirituality se zaměřením na rozvoj lidského potenciálu a bylo jí tedy vymezeno místo po boku hnutí lidského potenciálu. Obecně nová spirituální hnutí využívají některých prvků psychoterapie a proto bylo i v této filosofii s pomocí Řičana sledováno, zda splňuje některé ze společných prvků psychoterapie a spirituality. V práci je dále pracováno s Roofovým konceptem „hledání“ a „pobývání“ a s konceptem spirituálního feminismu. Za pomoci kvalitativního výzkumu a rozhovorů se studenty sleduje, jak se tato filosofie projevuje na jejich životech.

Annotation

This thesis examines the impact of philosophical system Principles of Life[®] on lives of its students. Theoretical part begins with introducing this philosophical system by its self-presentation and after that it is confronted with sociological literature. Philosophical system Principles of Life is regarded as non-theistic form of spirituality focused on development of human potential so it is perceived together with Human Potential Movement. New spiritual movements generally use some elements of psychotherapy. Therefore system Principles of Life was examined by Rican whether it uses some of common elements of psychotherapy and spirituality. Thesis also works with Roof's concept of "seeking " and "dwelling" and spiritual feminism concept. By means of qualitative research and interviewing its students, thesis observes how does this philosophy influence their life.

Klíčová slova

spiritualita, hnutí lidského potenciálu, filosofie Principy života[®], psychoterapie, identita

Key words

spirituality, human potential movement, the philosophy of the principles of life, psychotherapy, identity

OBSAH

NA ÚVOD.....	6
1. SEBEPREZENTACE PRINCIPŮ ŽIVOTA®	8
1.1 ORGANIZAČNÍ STRUKTURA FILOSOFICKÉHO SYSTÉMU PRINCIPY ŽIVOTA®	8
1.2 CO SE DOZVÍME Z WEBOVÝCH STRÁNEK?	10
1.3 CO ŘÍKAJÍ SKRIPTA PRINCIPŮ ŽIVOTA®?	12
<i>1.3.1 Spirituální prvky ve filosofii Principy života®</i>	<i>12</i>
<i>1.3.2 Prvky psychologie ve filosofii Principy života®</i>	<i>14</i>
2. PRINCIPY ŽIVOTA® V KONTEXTU ODBORNÉ LITERATURY	16
2.1 SPIRITUALITA, NÁBOŽENSTVÍ A PRINCIPY ŽIVOTA®	16
2.2 SPIRITUALITA, PSYCHOLOGIE A PRINCIPY ŽIVOTA®	20
3. HUMANISTICKÁ PSYCHOLOGIE, Hnutí Lidského Potenciálu A PRINCIPY ŽIVOTA®	24
4. OTÁZKA ŽENSKÉ RELIGIOZITY	28
5. METODOLOGIE	30
6. O ŽIVOTECH STUDENTŮ A STUDENTEK.....	33
6.1 ŘEŠENÉ PROBLÉMY	33
6.2 HLEDÁNÍ ALTERNATIVNÍCH CEST	39
6.3 „VŠECHNO JE JINAK“	44
6.4 KONKRÉTNÍ ZMĚNY	50
<i>6.4.1 Ženská a mužská identita jako výsledek filosofie Principy života®</i>	<i>53</i>
6.5 „PUPEK SVĚTA“ – O NEGATIVECH FILOSOFIE PRINCIPY ŽIVOTA®	57
6.6 VÍC NEŽ JEN SEMINÁŘE.....	60
7. ZÁVĚR.....	63
8. LITERATURA.....	66
9. PŘÍLOHY	69
10. SUMMARY	70

Na úvod

Na české spirituální scéně se před několika lety objevilo nové uskupení - filosofický systém Principy života^{®1}. Byl vytvořen českou autorkou a prostřednictvím vyučujících se rozšířil i do zahraničních zemí – např. Maďarska, Německa. V souvislosti s religiozitou moderních jedinců jsou to právě nová spirituální hnutí, která bodují a získávají na oblíbenosti a současně tradiční formy religiozity jsou naopak v pomyslném žebříčku oblíbenosti na ústupu. Jedním z těchto nových spirituálních hnutí je i filosofický systém PŽ, který pracuje s neteistickou spiritualitou, resp. se spiritualitou zaměřenou na rozvinutí potenciálu člověka. Využívá myšlenek východních filosofí a dalších významových systémů, které propojuje s racionálními poznatky moderní doby. Filosofický systém PŽ byl dosud nepopsaným systémem, který si ovšem zaslouhuje pozornost odborníků už z důvodu nemalého počtu studentů² této filosofie.

Tato práce se částečně opírá o výsledná zjištění mé bakalářské práce, která se zabývala obsahovou analýzou nauky této filosofie. Bakalářská práce byla postavena především na analýze skript, která jsou pomocným materiálem této filosofie. Byla tedy prací značně teoretickou. Proto jsem se v této diplomové práci zaměřila především na studenty. Výzkumným problémem, který je v této práci řešen, se tak stala bližší specifikace vlivu této filosofie na život studentů z jejich subjektivních pohledů. Z toho nám vyvstávají další otázky: Jaké důvody či problémy vedly jedince ke studování této filosofie? Jaký význam pro ně tato filosofie v současnosti představuje?

V první kapitole se věnuji představení tohoto filosofického systému. Jako podklad k této kapitole mi sloužily články na webových stránkách tohoto systému a seminární skript. K dispozici jsem měla třináct skript, přičemž celkový počet seminárních skript je čtrnáct. Další informace jsem pak čerpala z Pravidel přednášení systému PŽ.

Ve druhé kapitole zasazuji tento filosofický systém do kontextu odborné literatury. Věnuji se spojitosti této filosofie se spiritualitou a psychoterapií. Definuji pojem spirituality a následně jej aplikuji i na filosofický systém PŽ. V dalších odstavcích se věnuji Roofově

¹ Dále jen PŽ.

² V práci je pro souhrnné označení osob užíván mluvnický mužský rod. Je jí míněna pozice, nikoli pohlaví či gender konkrétních osob.

konceptu „pobývání“ a „hledání“. S pomocí Říčana pak definuji společné principy spirituality a psychoterapie.

Ve třetí kapitole se věnuji humanistické psychologii, která má sloužit jako úvod k hnutí lidského potenciálu. V tomto hnutí pak hledám konkrétní společné prvky s filosofií PŽ.

Poslední čtvrtá kapitola reaguje na větší zastoupení žen ve filosofii PŽ. Představuje několik teorií vysvětlujících větší zájem žen o spirituálno a konkrétně pak definuje koncept spirituálního feminismu.

Cílem teoretické části je představení a zasazení filosofického systému PŽ do kontextu odborných poznatků o nových spirituálních hnutích a následné vymezení místa této filosofie na spirituální scéně. V teoretické části jsou dále představeny koncepty (Roofův koncept „pobývání“ a „hledání“; Říčanova vymezení společných principů spirituality a psychoterapie; a koncept spirituálního feminismu), jejichž aplikování do praxe mohlo být provedeno teprve na základě analýzy rozhovorů a dále se s nimi pracuje v praktické části.

Pátá kapitola je předělem mezi teoretickou a praktickou částí a zabývá se konkrétní metodologií zpracovávání hloubkových rozhovorů se studenty této filosofie. Tyto rozhovory se staly pro práci stěžejní a jejich analýza pokračuje dalšími kapitolami, ve kterých se zabývám konkrétními problémy, kterými se studenti v souvislosti s filosofií PŽ zabývali; změnami, které po docházení na semináře ve svých životech reflektovali; jejich způsoby nazírání na jiné formy pomoci a v neposlední řadě také tím, co pro ně tato filosofie představuje a zda v souvislosti s touto filosofií vnímají i nějaká negativa.

1. Sebe prezentace Principů života®

Cílem této kapitoly je přiblížit čtenářům, jak PŽ prezentují samy sebe veřejnosti, a podat o tomto systému základní informace. Při zpracování této kapitoly jsem vycházela především z internetových stránek námi sledovaného filosofického systému, dále z dokumentu Pravidla přednášení systému PŽ a ze seminárních skript, která jsou teoretickou oporou seminářů.

1.1 Organizační struktura filosofického systému

Principy života®

Systém PŽ je v České republice vytvořenou filosofií, jejíž autorkou je RNDr. Helena Vertelmanová. Systému PŽ předcházela dřívější systém s názvem „Mandala života“³. Mandala života byla v roce 2004 ukončena a přetvořena do současného systému PŽ s tím, že tento novější filosofický systém má umožňovat větší využití informací, které semináře těchto systémů obsahují. Původní systém „Mandala života“, pracoval s prvky kineziologie, nicméně v pozdějším systému PŽ se kineziologie dále již nevyužívá.

Dle webových stránek [„Naše filozofie“] má systém PŽ v současnosti přes patnáct set studentů v České republice a dalších více než dvě stě v jiných zemích, převážně v Maďarsku. Tento systém je vytvořen pro ty, kteří usilují o plné využití svého potenciálu, přičemž PŽ nabízí životní filosofii, která by měla umožnit, aby jedinci v dané situaci našli vlastní řešení⁴. Na svých webových stránkách [„Naše filozofie“] se pak konkrétně nabízí všem, kdo mají problémy ve vztazích, zdraví, ekonomické situaci, s uplatněním ve společnosti apod.

Filozofie PŽ je strukturována do několika programů. Obsahuje „Základní program“, „Doplňkový program“ a „Vlastní projekty“⁵. Každý z těchto programů obsahuje několik druhů různých setkání, která jsou specificky zaměřena.

³ Taktéž vytvořen RNDr. Helenou Vertelmanovou

⁴ Samozřejmě autorka tohoto systému neposkytuje žádné zaručení, že toho studenti skutečně dosáhnou, protože je na každém, které z myšlenek seminářů přijme za své.

⁵ Následující část o programech systému PŽ je zpracována na základě dokumentu „Pravidla přednášení systému Principy života®“

V *základním programu* tedy nalézáme (1.) Výcvik praktické sebezkušenostní filosofie, (2.) Introspektivní mapování a (3.) Studentská setkání. První ze zmiňovaných, (1.) Výcvik praktické sebezkušenostní filosofie, se skládá ze čtrnácti seminářů. Pokud se člověk rozhodne těchto seminářů účastnit, je nutné je absolvovat v posloupnosti tak, jak na sebe navazují, přičemž kritérium absolvování semináře je 100% účast na celém jeho programu. Mimo tyto výcviky je studentům nabízeno (2.) Introspektivní mapování. Cílem je podpora studenta v mapování jeho problémů a sebereflexi jeho myšlenkových pochodů. V základním programu PŽ jsou dále pořádána (3.) Studentská setkání, která jsou přístupná nejen studentům, ale i veřejnosti. Tato setkání jsou určena k diskusím, jsou příležitostí k otázkám.

V rámci *doplňkového programu* jsou studentům nabízeny (1.) Tematické semináře, (2.) Konzultační semináře, (3.) Semináře introspektivní rekonstrukce a (4.) Individuální studium. První ze zmiňovaných, (1.) Tematické semináře, jsou zaměřeny na hlubší rozvíjení konkrétního tématu. Nejsou sice povinnou součástí výcviku, nicméně mohou být dle autorky pro mnohé studenty obohacující. (2.) Konzultační semináře slouží k opakování a urovnávání témat. Absolventům základního výcviku jsou pak určeny (3.) Semináře introspektivní rekonstrukce, přičemž jejich cílem je rekonstrukce vlastního obrazu světa. Téma rekonstrukce si každý student volí sám. Poslední z uvedených, (4.) Individuální studium, je nejvyšším stupněm vzdělávání v tomto systému a umožňuje tak studentovi získat výjimečné postavení v rámci tohoto systému a s tím spojené závazky.

Posledním programem jsou *vlastní projekty*, ve kterých jde o využití získaných znalostí, které vedou studenty k vytvoření vlastního projektu. Jejich tvorbu je možné spojit se systémem PŽ jedině v případě, že vznikl ve spolupráci s autorkou tohoto systému nebo Institutu principů života⁶ [Pravidla přednášení systému Principy života[®]].

Jak již bylo zmiňováno, tento filosofický systém založila RNDr. Helena Vertelmanová. Mimo ní figurují v systému tzv. tekajeni, kteří semináře vedou. Označení „tekajen“ je složeno ze slov Ten, Který Jde Napřed⁷ a má označovat osobu, která vyučuje semináře a která se má zároveň i sama celoživotně vzdělávat, rozvíjet a měnit. Pozice tekajena je tedy

⁶ Institut Principů života, s.r.o. je zapsán od roku 2005 do Obchodního rejstříku s předmětem podnikání v poradenské činnosti v oblasti společenských věd a rozvoje osobnosti; v pořádání odborných kurzů, školení a jiných vzdělávacích akcí včetně lektorské činnosti.

⁷ Z Pravidel přednášení systému Principy života[®].

„považována za vyšší formu jeho vlastního studia Principů života[®].“ [webové stránky: „Přednášející tekajeni“]. Webové stránky tohoto systému obsahují seznam tekajenů, jejichž počet (k datu 21.1. 2011) čítá 39 přednášejících, z nichž 35 jsou ženy – tekajenky a 4 jsou muži – tekajeni. Co se týče zastoupení žen a mužů v roli studentů, nejsou mi přesná čísla známa. Nicméně z rozhovorů se studenty PŽ vyplynulo, že na seminářích je větší zastoupení žen, nežli mužů. Studenty pak tvoří všichni ti, kteří mají potřebu změny. Ať už se jedná o změnu ve vztazích, ve zdravotním stavu, ekonomické situaci nebo přicházejí proto, že jim v životě chybí jakýsi smysl či naplnění [webové stránky: „Naše filozofie“]. Filosofie PŽ pak stojí na přesvědčení, že studentem je člověk celý život, neboť celý jeho život se mění, a pokud chce v životě uspět, je nutné se umět těmto změnám přizpůsobit.

1.2 Co se dozvíme z webových stránek?

Z webových stránek se dozvídáme, že jde o vzdělávací systém a praktickou sebezkušenostní filosofii. Základem tohoto systému je, že jde o celoživotní učení, resp. o celoživotní revizi svého obrazu světa. „Aby takové celoživotní učení mohlo probíhat, je třeba, aby se lidé naučili celoživotně pracovat na svém obrazu světa. Člověk si vytváří svojí základní představu o světě, svůj základní obraz světa, svoji základní životní filosofii během prvních let svého života a tuto představu během dalšího života většinou již příliš nemění“ [webové stránky: „Naše filozofie“] Dle filosofie PŽ není práce na obrazu světa jednoduchá, protože „jeho velká část leží mimo vědomě dostupnou oblast, neboť jeho základy vznikaly v době, kdy malé dítě ještě neumělo mluvit a tudíž ještě ani nemělo rozvinuté vědomé myšlení.(...) Systém Principů života[®] je pak postaven právě tak, aby tuto revizi a změnu vlastních nevědomých vzorců umožňoval.“ [webové stránky: „Naše filozofie“]. PŽ nenabízí řešení problémů, ale nabízí lidem podmínky, díky kterým mohou lépe najít způsob, jak se se svými problémy vypořádat vlastními silami. [webové stránky: „Naše metoda“] K tomu, aby studenti mohli pracovat na revizi svého obrazu světa, se od nich neočekává, že absolutně přijmou celou tuto filosofii. Na webových stránkách se dokonce píše, že se „neočekává, že se studenti s touto filosofií ztotozní...“ [webové stránky: „Naše filozofie“]. Filosofie PŽ má nabídnout jakousi osnovu (či způsob), jak si urovnávat své myšlenky. Přesto existuje šest základních východisek, jinými slovy jsou to základní rysy filosofie, „které jsou jakýmsi ab-

solutním minimem, které je nutno přijmout, aby vznikl společný základ, na kterém je možné stavět.“ [webové stránky: „Naše filozofie“] Tato východiska vymezují prostor, ve kterém se filosofie PŽ pohybuje. Jsou jimi:

- (1.) „Nehody nejsou náhody, protože každý je svého štěstí strůjcem.“
- (2.) „Objevení chyby je vylepšením vlastního obrazu světa.“
- (3.) „Každý je nepostradatelný, jen musí přijít na to, kdy a kde.“
- (4.) „Plný potenciál člověka je možné dosáhnout jen spoluprací muže a ženy.“
- (5.) „Každý člověk vždy dělá to, co ze svého úhlu pohledu považuje za nejlepší.“
- (6.) „Žít znamená měnit se.“

[webové stránky: „Šest východisek“]

Těchto šest východisek shrnuje filosofii PŽ, která je založena na tom, že člověk je tvůrcem svého života a že život tak není jen souhra náhod, ale výsledek určitého řádu, který svým chováním člověk ovlivňuje. Člověk se pak stává pánem svého života, jestliže objevuje, jak tento řád funguje, a hledá své chyby, kterých se dopouští. Filosofie PŽ apeluje na své studenty, aby objevovali svůj skrytý potenciál a plně ho využívali. Je postavena také na předpokladu, že život se mění a s ním i názory a stanoviska. Úkolem dobrého studenta pak je naučit se na tyto změny vhodně reagovat.

Dle webových stránek má být filosofie PŽ filosofií především praktickou – jak tento přídomek chápat? Praktická filosofie zde znamená filosofii, jejíž (ne)správnost je ověřována v životě studujících. Jde tedy o aplikaci této filosofie do života studentů. Základní výcvik této filosofie a jeho semináře nemá z tohoto důvodu jen teoretickou (přednáškovou) náplň, nýbrž obsahuje i praktický nácvik aplikování těchto myšlenek do života studentů ve formě tzv. *pojednání*. *Pojednání* je část semináře, kdy studující formou diskuse a vzájemného „koučování“ reflektují zmiňované teoretické principy filosofie ve svém vlastním životě. Studenti se učí monitorovat své myšlenky, pocity či gesta a učí se je analyzovat a kontrolovat. [webové stránky: „Naše metoda“]. Cílem „koučování“ je povzbuzovat studenta v hledání a uvědomování si svých vlastních duševních a myšlenkových pochodů tak, aby mohl zrevidovat svůj vlastní obraz světa. Dobrat se odpovědí, proč se člověk chová tak, jak se chová, proč se cítí tak, jak se cítí apod., přičemž odpovědi studenti hledají nejen

v úrovni jejich vědomí, nýbrž se snaží sledovat i to, co do jejich vědomého jednání proniká i z podvědomí. Úkolem kouče není hodnotit, co druhý ve svém životě dělá, ale pochopit jeho přístup. Výsledkem pak je, že „postupně sami sobě lépe a lépe rozumějí, vyznají se ve svých emocích a vědí, jak s nimi zacházet, urovnávají si v sobě různé protichůdné představy, uvědomují si své motivace, objevují svůj jedinečný potenciál, stávají se vyrovnanějšími, lépe se v sobě a svém životě orientují a snáze a správněji se rozhodují. To pak dále vede k tomu, že roste jejich sebedůvěra, přesvědčení, že jejich život má smysl, i jistota, že o tom, kudy a jak se jejich život bude ubírat, mohou rozhodovat sami.“ Zároveň je dodáno, že není možné zaručit úspěšnost či zaručené vyřešení problémů [webové stránky: „Naše metoda“].

1.3 Co říkají skripta Principů života®?

1.3.1 Spirituální prvky ve filosofii Principy života®

Pojďme se nyní podívat již na samotnou obsahovou stránku tohoto systému. V této kapitole se blíže soustředím na náboženské a spirituální myšlenky, kterých tento systém využívá. Tato část práce vychází především z analýzy seminárních skript.

Na úvod této kapitoly je třeba dodat, že veškerou nauku, ke které se studující během seminářů dostávají prostřednictvím svých skript, prezentuje autorka i tekajeni spíše jako možnou než dogmatickou a tedy ne jako jedinou správnou. V systému PŽ je patrný důraz na individualitu a respekt k jedinečnosti každého studenta. Tento individualismus se pak projevuje i ve volnosti, s jakou mírou se studenti mohou více či méně ztotožnit s předkládanými myšlenkami tohoto systému. Nicméně i přes tento několikrát zdůrazňovaný fakt mám za to, že PŽ předkládají svým studentům určitý způsob či směr myšlení, který studenti přijímají, pakliže tuto filosofii studují efektivně a aplikují ji do života s očekáváním nějakých změn a zlepšení.

PŽ jsou cíleny na plné rozvinutí lidského potenciálu, čímž mají blízko k myšlenkovému systému New Age. Stejně jako toto hnutí se snaží o hluboké zkoumání vlastního „Já“ – ať už se to děje na seminářích či v rámci individuálních konzultací s tekajeny. Zajímavé, avšak nikterak překvapující je, že zatímco prvky buddhismu a hinduismu se v této filosofii těší oblíbenosti, což sledujeme na velice častých

a konkrétních zmínkách o reinkarnaci, jin-jang, mandalách nebo čakrách⁸, ke křesťanskému⁹ pojetí světa se staví kriticky. Biblické náměty (např. vyhnání z ráje, symbolika stromu poznání) sice jsou v textech využívány, ovšem zde „spolupráce“ mezi křesťanstvím a PŽ také končí. Křesťanství pracuje se substancí Trojjediného Boha, který víceméně ovlivňuje běh života věřícího. Právě substance takového Boha je neslučitelná s filosofií PŽ, podle níž je to samo individuum se svým potenciálem, genetickou linií a prožitky minulých životů, co život jedince ovlivňuje. Filosofie PŽ říká, že žádné vyšší síly, Bůh či osud nezaručí lidskému jedinci štěstí, ale že jen jedinec sám je „strůjcem svého štěstí“ nebo neštěstí. „Jestliže existují univerzální zákony, není možné, aby o našem úspěchu či neúspěchu rozhodovalo štěstí nebo zvláštní přízeň vyšších mocností, protože to by bylo proti univerzálním zákonům. Nemá tedy smysl hledat, jak si lze naklonit osud, je třeba přijít na to, jak fungují univerzální zákony. Je třeba přijít na to, co je tvůrčím nástrojem, jak a čím ovlivňujeme svět kolem sebe.“ [PŽ 2] Nebo: „Častou příčinou toho, proč se lidé nedokážou vymotat z nepříjemné situace, je neschopnost pochopit, že všechny nepříjemnosti jsou výsledkem jejich kroků.“ [PŽ 5] V některých případech je představa Boha jakožto jediného faktoru, který ovlivňuje život jedince, dotažena do pozice překážky vůči možnosti ovlivňovat svůj vlastní život. „... protože tak člověk získává zkušenost, že vlastní silou nedokáže svoji situaci změnit, posiluje se jeho představa o tom, jak nesmírně je závislý na onom bohu, a dochází tak k přesvědčení, že jak se mu bude dařit, je prostě v rukou božích. (...) Tím ovšem ztrácí možnost svůj vlastní život ovlivňovat.“ [PŽ 13]. Víra v posmrtný život, která je pro křesťanství typická, je v této filosofii vnímána jako strategie k umístění úspěchu až za hranice lidského života.

⁸ „Kdo chce být skutečným králem, ten musí přijmout odpovědnost za všechno, co k němu patří (...). Znamená to vlastně, že musí převzít odpovědnost i za to, co jeho momentální život přesahuje, co je dědictvím minulých generací či předchozích životů.“ [PŽ 8]

„Vstupuje-li Duše do života, vstupuje vždy do nějakých konkrétních podmínek (...). Duše o rámcových podmínkách projektu dopředu ví, a tak se na ně může připravit. Vytváří si jakýsi plán, který funguje sám o sobě a o kterém jsme doposud mluvili jako o Self (...) Self vstoupí do života a snaží se ovládnout Ego tak, aby mohlo realizovat sebe sama, aby sebe sama mohlo naplnit. Pokud se to podaří, Duše jako kdyby uspěla v nějaké zkoušce (...) a mohla vstoupit na vyšší úroveň, která ji umožní lépe naplánovat další vstup do života (...)“ [PŽ 5] Pokud se toto Duši nepodaří „v dalším životě je taková Duše schopna získat jenom méně atraktivní výzkumný projekt, pro který je její nízká tvůrčí kvalifikace postačující“ [PŽ 5].

⁹ V rozhovoru s jednou studentkou vyplynulo, že autorka této filosofie na svých seminářích mimo jiné pracuje i s biblickými myšlenkami, ovšem náboženství ve smyslu institucionalizované formy víry nepovažuje za způsob, kterým lze lidskou osobnost skutečně rozvinout, ale spíše naopak.

Uvažování o transcendentnu je opět podobné jako u myšlenkového směru New Age. PŽ pracují s myšlenkou univerzální reality, která „je s největší pravděpodobností tím, co je v monoteistických obrazech světa označováno jako bůh“ [PŽ 13]. V takto chápaném světě je nutno hledat a učit se vnímat absolutno uvnitř nás samotných.

1.3.2 Prvky psychologie ve filosofii Principy života®

Z toho, co již bylo o PŽ v této práci zmíněno, můžeme vyvodit otázku po souvislosti této filosofie s psychologií. Obecně víme, že nová spirituální hnutí či hnutí zaměřená na rozvoj lidského potenciálu, využívají psychologických poznatků, nebo dokonce technik v různé míře. V následující části tedy budeme hledat prvky psychologie, se kterými tato filosofie pracuje.

Ve skriptech PŽ nacházíme vliv psychiatra Sigmunda Freuda a jeho psychoanalýzy: „Zapomeneme udělat něco, co jsme slíbili. Pokud se nad tím zamyslíme, zpravidla velmi rychle přijdeme na to, že jsme to zapomněli, protože jsme na to zapomenout chtěli.“ [PŽ 8] Nebo: „Pokud zprávu, kterou nám přináší pocit, správně rozluštíme, pocit zmizí. Máme-li tedy například strach, musíme hledat, dokud strach nezmizí.“ [PŽ 6] Využívá se Jungův termín kolektivního nevědomí,¹⁰ který je mírně modifikován tak, aby byl logicky propojen i s ostatními myšlenkami této filosofie. V textech se setkáme s pojmy „zrcadlení“, „skryté motivace“, „zpětná vazba“, „Ego“, „Self“, „kolektivní nevědomí“, „budování osobnosti“, „vnímání sebe sama“, „iluze“, „přesvědčení“, „hranice“ apod. Studium PŽ ovšem nestaví na teoretických skriptech. Ta mají spíše podpůrnou funkci. Tím nejzásadnějším, bez čehož by sebezkušenostní filosofie PŽ postrádala jakýkoliv smysl, jsou praktické semináře. Právě na nich dochází, prostřednictvím diskusí a vzájemného koučování mezi dvojicemi studujících, k poznávání sebe sama. Poznatky z oblasti psychologie jsou v tomto systému využívány jak v teoretické, tak praktické rovině.

¹⁰ „(...) víme, že v molekulách DNK (genové kyseliny) je zakódováno obrovské množství informací. Přesně řečeno, je tam úplně všechno, co je potřeba k naprosto detailnímu popisu naší osoby. Jestliže sníme rostlinu nebo zvíře, je to vlastně stejné, jako kdybychom si přečetli detailní zprávu o celém jejich životě, o životě jejich ‚rodiny‘ i o jejich biologickém druhu. Celý tento systém tak pracuje jako dokonale fungující knihovna, ve které jsou uloženy zprávy o všech zkušenostech, které byly na této planetě získány (...). Naše tělo a naše Ego nám zaručují přístup k této obrovské knihovně – ke kolektivnímu NEVĚDOMÍ. Kolektivní nevědomí je vlastně souhrn všech kolektivních zkušeností, ale jsou to zkušenosti, které jsou mimo dosah našeho vědomí.“ [PŽ 3]

Na webových stránkách námi sledovaného filosofického systému se dále uvádí: „Cílem výcviku praktické sebezkušenostní filozofie je rozšířit kontrolu vědomí, ovládnout vlastní mimovědomé vzorce, způsoby, představy, motivace atd. tak, abychom se stali skutečnými znalci sebe sama, aby se nám věci přestaly dít, abychom byli schopní nahlédnout souvislost mezi příčinou a následkem a abychom se stali skutečnými pány svého vlastního života.“ [webové stránky: „Základní výcvik“] Mimo výše zmíněné se také v „Prohlášení studenta“ uvádí: „... a uvědomuji si, že na mne budou kladeny nároky odpovídající nárokům psychoterapeutického výcviku.“ Nicméně v pravidlech přednášení tohoto systému autorka této filosofie deklaruje, že činnost PŽ neaspiruje na pozici alternativní psychologické, psychiatrické nebo odborné lékařské péče. Tento systém není, dle autorky, cílený na pomoc v potížích (od toho existuje systém zdravotnictví nebo sociální a jiné podpory), ale celou svou praktickou filosofií usiluje o plné využití lidského potenciálu.

2. Principy života[®] v kontextu odborné literatury

Potom, co jsme představili filosofický systém PŽ v podobě jeho sebe prezentace, následuje část, kdy se pokusíme vymezit této filosofii místo pomocí odborné literatury. Tato kapitola obsahuje dvě základní oblasti, spiritualitu a psychologii, se kterými bude filosofický systém PŽ dáván do spojitosti.

2.1 *Spiritualita, náboženství a Principy života[®]*

V několika posledních desetiletích doléhá k našim uším častěji než jindy pojem „spiritualita“. Tento pojem není na akademické půdě jasně definovaný, a tak i laická veřejnost zahrnuje pod tento termín různé spektrum pojmů a vysvětlení. V následující kapitole poskytnu krátký úvod k užívání tohoto termínu, představím stručně jeho historii a v závěru vymezím tento pojem pro jeho užití v této práci.

Častější užívání pojmu spiritualita laickou i odbornou veřejností souvisí s úbytkem deklarovaných věřících. Tento úbytek věřících byl vyústěním dlouhodobého procesu tzv. *privatizace náboženství*. Za tímto pojmem stojí sociolog Thomas Luckmann [1967], který považuje privatizaci náboženství za součást obecné privatizace života lidí v moderních společnostech. Jinými slovy, privatizaci náboženství pokračoval historický proces individualizace člověka. Náboženství se přesunuje z veřejné do soukromé sféry; už není prožíváno veřejně, ale kdesi v soukromém prostoru jedinců. Současně s tímto přesunem se pro označení duchovního života člověka (prožívaného povětšinou již v soukromé sféře) začalo více užívat pojmu spiritualita, nežli náboženství. Náboženství (a především ta teistická) se stala synonymem pro nesvobodu, omezování či dokonce manipulaci. Bývala (a stále bývají) spojována s něčím veřejným, hierarchizovaným, patriarchálním, a to se dnešním vysoce autonomním jedincům spojuje spíše s negativním. Spolu s přesunem náboženství z veřejného do soukromého prostoru ztratilo náboženství svou sociální dimenzi a vytvořila se „spiritualita self“, kdy se náboženské zkušenosti stávají individuální, privátní záležitostí každého jedince. [Carrette, King 2005: 68].

Obsahová definice spirituality není jasně vymezená a spiritualita tak může představovat např. hledání posvátna, vztah k transcendenci, vyšší sílu přesahující člověka, hledání

smyslu a jednoty či nejvyššího lidského potenciálu apod. [Říčan 2007: 44]. Spiritualitou je také míněno to, co jedinec považuje za transcendentní nebo za věc velké hodnoty, ať už v náboženském nebo nenáboženském smyslu. [Říčan 2007: 44] Tato obsahová nejasnost pak vede ke sporům týkajícím se vztahu mezi spiritualitou a náboženstvím. Jde o otázku, zda zahrnuje pojem náboženství spiritualitu, či zda naopak spiritualita zahrnuje pojem náboženství. Jinými slovy, zda je možné prožívat spiritualitu i nezávisle na příslušnosti k organizované formě religiozity či nikoliv. Cílem těchto odstavců není tuto otázku teologicky diskutovat, ale poukázat na to, jak spiritualitu vnímají současní jedinci.

Kate Hunt [2003] ve své studii lidí, kteří se pokládají za duchovně či nábožensky založené, ovšem nejsou členy žádné církve či jiné náboženské skupiny, dokládá, že tito lidé spojují náboženství s určitou specifickou vírou a praktikami, zatímco spiritualitu vnímají jako více rámovanou myslí každého jedince zakládající se na vlastních pohledech a zkušenostech. Náboženství dávají do spojitosti s institucionální formou religiozity a jejími doktrínami a dogmaty. Zatímco spirituální jedince vnímají jako „volnomyšlenkáře“ – tzn., že jejich představa víry nemá jasně daná dogmata. Z jejího výzkumu tedy vyplynulo, že jedinci spiritualitu nechápou jen v souvislosti s příslušností k organizované formě religiozity, ale mohou ji prožívat i nezávisle na příslušnosti k dané konfesi¹¹. Spiritualita pro ně tedy nemusí mít nutně náboženskou podobu, ale může být nahlížena i jako nenáboženská. [Hunt 2003: 159-170] Wade Clark Roof navíc uvádí, že u současných jedinců existuje negativní vztah v definování sebe sama jako náboženského a naopak pozitivní v definování sebe sama jako spirituálního jedince.[Roof 2003: 146] Stejně tak i Stephen Ellingson se shoduje na tom, že spiritualita ve smyslu individuální zkušenosti s posvátnem, která je oddělena od náboženských organizací, se pojí spíše s pozitivním oceněním. Stále více jedinců pochybuje o hodnotě spoluúčasti v náboženské organizaci, protože nevěří, že Bůh či posvátno chce být nalezeno uvnitř těchto stěn [Ellingson 2001: 257-258].

Za české prostředí hovoří religionista Ivan O. Štampach, který se domnívá, že spiritualitu je možno prožívat nezávisle na náboženství. Konkrétně uvádí, že spiritualita je „nezávisle na náboženství péčí o ducha. Je to péče člověka o sebe a jiné lidi, mající za cíl, aby

¹¹ Nutno podotknout, že výzkum byl prováděn u lidí, kteří sami sebe chápou jako duchovně založené, ovšem nehlásí se k žádné konfesi. Je otázkou, jak spiritualitu prožívají jedince hlásící se k určité konfesi. Jelikož se tato práce zaměřuje na skupinu studentů filosofie PŽ, kteří obecně odmítají náboženství a staví se k této formě religiozity vysoce kriticky, je výzkum Kate Hunt pro tuto práci adekvátním zdrojem informací, protože se zaměřuje na stejný vzorek lidí.

se člověk vracel z odcizení zpět k sobě (...) Je to péče o to, abychom byli více sebou a více lidmi. Spiritualita je proces a metoda zlidšťování člověka. (...) Spiritualita jako (se-be)transcendence člověka (...).“ [Štampach 2006: 104] Pokud sdílíme názor, že spiritualitu je možno prožívat i nezávisle na náboženství¹², nemůžeme říci, že by spiritualita nahradila náboženství. Spiritualita zde byla stále, pouze pozměnila formu, ve které byla většinou prožívána, a to ze spirituality *náboženské*, jakožto duchovního života zakotveného v náboženstvích a církvích, do spirituality *nenáboženské*, prožívané nezávisle na příslušnosti k organizované a formální náboženské organizaci.

Podobně i Roof [2003] vymezuje dva typy přístupu ke spirituálnímu v současné postmoderní době – religiozitu a spiritualitu. Rozdíl mezi těmito pojmy vnímá jako rozdíl mezi „*pobýváním*“ (dwelling) a „*hledáním*“ (seeking). „Pobývání“ představuje přístup k transcendentnímu skrze existující rituály a symbolické systémy, které pomáhají dávat věcem řád a přikládat jim význam, zatímco „hledání“ spojuje s nejasně vymezenými, objevitelskými cestami, kdy jedinci pátrají po transcendentnu nikoliv skrze existující symbolické systémy, ale skrze vlastní objevování nových cest. Dnešní dobu, dle Roofa charakterizuje mísení obou těchto forem. [Roof 2003: 139].

S přesunem forem religiozity do soukromého prostoru jedinců souvisí i změna zdrojů autority. Heelas a Woodhead [2005] hovoří o modu „*life-as*“, který ztotožňuje s tradičními formami náboženství, kde lidé uznávají nějakou větší autoritu, která stojí často na vrcholu církevní hierarchie. Přijímají stanovená dogmata a ani nehledají jiná vysvětlení. V tomto modu se pracuje se spiritualitou jakožto oddaností k Bohu, či jako s intenzivními zážitky, které jsou zaměřeny k něčemu, co zůstává mimo tento svět a co je vyšší než vlastní Já. Naproti tomu druhý modus „*subjective-life*“ je zaměřen na osobní zkušenost člověka a vzájemnou propojenost lidí, díky které lidé mohou realizovat naplnění vnitřního Já a najít svou vlastní individuální cestu. V tomto modu je spiritualita chápána jako pěstování jedinečného subjektivního života na základě vlastních intenzivních zážitků. [Heelas, Woodhead 2005: 5]. Heelas a Woodhead tak hovoří o spirituální revoluci, která představuje obrat od hledání vnějších autorit transcending tento svět k autoritě sebe sama.

¹² V kontextu filosofického systému PŽ se jeví pohled na spiritualitu v této nenáboženské formě relevantním.

Poté, co jsme stručně nastínili problematiku užívání termínu spiritualita, pojďme se podívat na to, jak je na tom námi sledovaný filosofický systém PŽ ve vztahu ke spiritualitě. Filosofie PŽ obsahuje prvky, které bychom mohli chápat jako ateistické, a stejně tak i prvky, na které je možné nahlížet jako na spirituální. Nauka PŽ prosazuje víru v sama sebe a současně se staví kriticky vůči víře ve vyšší síly, resp. v Boha (či osud), jakožto všemocného vládce, jehož vůli je člověk podřízen. Tato filosofie odmítá také křesťanský důraz na posmrtnou spásu, která brání lidem ke změně poměrů již nyní. Takovýto přístup k transcendentnu je možné chápat jako element ateismu, resp. Štampach [2006: 100] hovoří o individuálně nebo sociálně pojatém ateistickém humanismu¹³. Přesto mám za to, že v případě PŽ je adekvátnější hovořit o spiritualitě, resp. o nenáboženské spiritualitě a nikoli o ateismu. Důvodů, které mě vedou k zařazení filosofie PŽ do oblasti nenáboženské spirituality, je hned několik.

PŽ pracují s myšlenkou univerzální reality, která „je s největší pravděpodobností tím, co je v monoteistických obrazech světa označováno jako bůh“ [PŽ 13]. Tento absolutní prostor - univerzální realita, je pak jediná, nejvyšší a všemohoucí. Během velkého třesku pak byla tato absolutní realita „roztříštěna na obrovské množství individuálních realit, které vstupují do vzájemných vztahů...“ [PŽ 13] Univerzum tedy zahrnuje tři dimenze - univerzální, individuální a síť vztahů. V takto chápaném světě je nutno hledat a učit se vnímat absolutno uvnitř nás samotných. Individuální reality, které vznikly velkým třeskem, pak „můžeme považovat za částčky boha, což odpovídá představě, že v každém tvorů existuje božská jiskra, kousek boha, který usiluje o opětovné spojení s bohem – tedy s celkem“ [PŽ 13].

¹³ „Bůh je odmítán, protože člověk tváří v tvář tomuto kosmickému despotovi ztrácí důstojnost (...). Takto pojatý ateismus protestuje proti všemocnému Bohu, proti Pantokratovi, který nejen vše může, ale i vše činí, jehož vůli nelze bez nebezpečí oponovat. Odmítá záhrobní, mimosvětské ráje, naděje na něž zbavuje lidi odvahy a ochoty pracovat pro změnu poměrů nyní a zde. Je to ateismus, který odmítá Boha ve jménu lidské důstojnosti a svobody a ve jménu reálné, uskutečnitelné sociální spravedlnosti.“ [Štampach 2006: 100]. Srov. „Lidé si místo toho, aby se snažili najít něco, co jim takovou jistotu skutečně může poskytnout, dokreslují do svého obrazu něco, co odpovídá jejich představám, povyšují to na boha, a doufají, že tak získají nárok na věčnou blaženost, nebo alespoň nějaké ty výhody....“ [PŽ 3] Nebo: „Představa boha, kterého si lze naklonit, je zcela nepochybně dokreslenou částí obrazu světa, ve které má personifikovaný bůh nebo bohové stejné potíže jako lidé – něco by chtěli a nemají to, nejde jim to a nevědí jak toho dosáhnout. Z toho také vychází představa, že je možné získat jejich přízeň, když jim s tím nějak pomůžeme. Ovšem bůh, který nemá vše, co chce, není bohem. Vlastně pouhý fakt, že něco chce, naznačuje, že není úplný, není absolutní a jeho božství je tedy zpochybnitelné.“ [PŽ 2] Nebo: „Nepomůže nám žádný z bohů, žádný to za nás nevyřeší ani tehdy, jestliže se dáme na pokání, a nepomohou ani úlitby, oběti a očistné pusty. Jediné, co může změnit náš svět, je volba.“ [PŽ 2] Nebo: „Oblíbenou strategií bylo umístění úspěchu za hranice života. Pak bylo jedno, co se v životě děje, protože úspěch měl přijít až potom. Lidé měli pocit smyslu, i když nic v jejich životě nefungovalo. A to jim umožňovalo jít dál.“ [PŽ 1].

Toto uvažování o univerzální realitě hodnotím jako uvažování o transcendentnu a řadím jej tedy do oblasti spirituality.

Druhým důvodem k zařazení této sebezkušenostní filosofie pod hlavičku spirituality, jsou časté apely této filosofie směrem k rozvoji lidského potenciálu. Kupř.: „Během tvůrčího procesu se tvůrce musí ponořit do hlubin sama sebe a ze svého nitra vydolovat svůj vlastní skrytý potenciál.“ [PŽ 7] Nebo: „Chceme-li se pustit do vědomého rozvoje vlastního potenciálu, musíme vědomě pracovat se svojí představivostí.“ [PŽ 2] Nebo také: „Máme jedinečný potenciál, který nemá nikdo jiný.“ [PŽ 2]. Právě rozvoj lidského potenciálu, hledání smyslu či jednoty bývá řazeno také do oblasti spirituality (viz výše).

Dále tento filosofický systém v sobě zahrnuje synkrezi východních filosofí a náboženských tradic (jako je buddhismus, hinduismus, čínská filosofie)¹⁴, pracuje s prvky astrologie, numerologie či tarotu, což taktéž řadím do spirituální oblasti.

Nicméně je nutno dodat, že z důvodu výše uvedeného odmítání substance Boha a stejně tak institucionalizovaných forem religiozity, není tato spiritualita teistická ani náboženská, nýbrž akcentuje na neteistickou a nenáboženskou spiritualitu, a to ve významu hledání smyslu života a jeho řízení samotným jedincem a využívání jeho nejvyššího lidského potenciálu. Institucionalizované formy religiozity jsou zde navíc vnímány jako ty, které tomuto vývoji zabraňují nebo jej přinejmenším omezují a nedovolují jeho plné využití.¹⁵ Nauka PŽ tak vychází z principu spirituální revoluce a platí pro ni modus „subjective-life“, tedy v obrácení k autoritě sebe sama.

2.2 Spiritualita, psychologie a Principy života®

Mimo výše popsany vztah spirituality a náboženství bývá spiritualita dávána i do souvislosti s psychologií. Český psycholog Pavel Říčan [2007: 43] uvádí, že pojem spiritualita pronikl do aplikované psychologie, kde zdůrazňuje potřebu spirituality v psychoterapii. Představuje zde hledání naplnění jedince, transformaci sebe sama a využití jejího největšího potenciálu. Zde ovšem vzniká otázka, co je ještě možno za spiritualitu považovat a jak odlišit některé formy psychoterapie od spirituality.

¹⁴ V nauce se objevují zmínky o reinkarnaci, jin-jang, mandalách nebo čakrách.

¹⁵ Kupř. dle filosofie PŽ představa člověka jako hříšníka v konečném důsledku ztěžuje splňování našich snů.

Na duchovním trhu nacházíme nepřehledné množství organizací zabývajících se konstrukcí vlastního „Já“, které se nacházejí na dosud nejasně vymezené hranici mezi spiritualitou a psychologií. Psychologie vstoupila na „území náboženství“ a snažila se psychologizovat různé aspekty života. Sledovali jsme pokusy popsat, vysvětlit a přeložit do psychologie náboženské zkušenosti, konverze, mysticismus¹⁶, meditace, modlitby apod.

Psychologie, a konkrétně její psychoterapeutická složka, nese několik společných principů s náboženstvím, resp. spiritualitou. Kupříkladu C. G. Jung upozornil na blahodárný vliv katolické zpovědi na psychiku věřícího a církev nazval terapeutickou institucí [Říčan 2007: 299]. V následující části v doprovodu českého psychologa Pavla Říčana blíže specifikuji několik společných principů psychoterapie a religiozity, resp. spirituality. V praktické části se poté pokusím některé z těchto společných principů nalézt i ve filosofii PŽ.

Pavel Říčan [2007] popisuje několik příkladů společných principů a postupů psychoterapie a spirituality následovně:

1. „*Nabídka řádu.*“ Psychoterapie nabízí pacientům, jejichž život je rozvrácený, určitý řád a prakticky je vede k realizaci tohoto principu. Stejně tak i náboženství (spiritualita) poskytuje jedinci ustanovený a osvědčený řád. Uplatňování řádu je odměňováno, zatímco jeho porušování je spojeno se sankcemi a může vést až např. k vyloučení ze skupiny. [Říčan 2007: 303].
2. „*Práce s tíživými vzpomínkami a jiným psychickým materiálem.*“ Říčan uvádí, že v psychoanalýze je jedinec vybízen k tomu, aby hovořil o všem, co ho tíží. V náboženství můžeme tento princip vnímat ve zpovědi. [Říčan 2007: 303]
3. „*Skupinová psychoterapie.*“ V psychoterapii funguje tento princip ve společném sdílení problémů a zkušeností pacientů, kteří si zároveň poskytují i vzájemnou emocionální podporu. V náboženských komunitách vznikají skupinky, kde se věřící pravidelně scházejí. Tyto skupinky vznikaly mnohem dříve a v psychoterapii můžeme vidět jakési napodobení těchto skupinek. [Říčan 2007: 304]
4. „*Navození prožitků vysoké intenzity.*“ Říčan uvádí např. holotropní dýchání či Janovu terapii primárního výkřiku jako příklady, v nichž psychoterapie zprostředko-

¹⁶ Kupř. dnes již v České republice velmi známá kniha PhDr. Jana Bendy „Mystika a schizofrenie“ [2007].

vává pacientovi prožitky vysoké intenzity. V náboženství můžeme tento princip sledovat např. v exorcismu. [Říčan 2007: 304]

5. „*Katarze*.“ Psychoanalýza přivádí do vědomí vytěsněný materiál. Říčan zároveň dodává, že někdy postačuje i svěření toho, co bylo osobním tajemstvím pacienta. Velice podobný efekt katarze má v náboženství zpověď. [Říčan 2007: 304]
6. „*Rituály, symbolická jednání*.“ V psychoterapii umožňují pacientovi plně prožít jeho rozhodnutí, k nimž dospěl. I náboženství sestává z mnoha zavedených a vyzkoušených rituálů, na kterých věřící participuje a díky nimž může i lépe zvládat nové problémy.
7. „*Přenos*.“ Je využíván v různých typech terapie. Vede k tomu, že se pacient na terapeuta citově upne. Nemusí to být jev negativní, pokud je využit správným směrem. Stejný proces může probíhat i v náboženské rovině, ve vztahu vedoucího náboženské skupiny a věřícího. [Říčan 2007: 305]
8. „*Posílení Já jako centra osobnostní struktury*.“ V psychoterapii jde o posílení či vytvoření osobní identity prostřednictvím pevné hodnotové orientace a začlenění individua do sítě užších i širších sociálních vztahů. V náboženské rovině prožívá i věřící v souvislosti s Božím oslovením či povoláním uvědomělost, že je skutečnou osobou. Člověk se stává vyhraněnou osobností se zřetelnými a výraznými rysy. [Říčan 2007: 305]
9. „*Narativní psychoterapie*.“ Jde o způsob psychoterapie, která nabízí pacientovi příběh, do kterého může vstoupit jako fiktivní účastník. Často se tak děje psychodramatickou formou. I v náboženství nacházíme archetypické posvátné příběhy, které věřící opakuje a stává se zároveň i účastníkem tohoto dění. [Říčan 2007: 305]
10. „*Transformace velmi raných, primitivně strukturovaných afektů*.“ Jedním z cílů psychoanalýzy je tyto rané afekty transformovat do „komplexních existenciálních vhlédů a přesvědčení.“ [Říčan 2007: 305] Říčan dále uvádí Haartmanův názor, který je na základě psychohistorické analýzy postupu Johna Wesleyho – duchovního vůdce vedoucího konvertity - přesvědčen, že nábožensko-kulturní symbolismus, který John Wesley užíval, umožňuje dosáhnout podobné výsledky [Říčan 2007: 305].

Základními nástroji psychoterapie (konkrétně tvarové psychoterapie) je dle dalšího českého psychologa Jana Vymětala [2004] aktivní *uvědomování a dialog*. Zaměřila jsem se na tyto nástroje psychoterapie z toho důvodu, že se zdají být adekvátní i k filosofii PŽ. Praktická část seminářů PŽ totiž pracuje na základě vzájemného koučování. Dle Vymětala proces uvědomování a bezprostředního nahlédnutí souvislostí předpokládá „znalost sebe sama, okolí a také vlastního začlenění do situace“. [Vymětal 2004: 281] V praktické části této práce se proto zaměřím i na tento prvek psychoterapie a pokusím se nalézt analogii k tomuto principu (či nástroji) v praxi filosofie PŽ.

Jak bude dále naznačeno, psychologie a spiritualita spolu živě diskutují již od dob humanistických psychologů. V dřívější psychoterapeutické praxi nebylo přinejmenším obvyklé zabývat se spirituální dimenzí klientů. Mnohdy stály tyto dvě oblasti zabývající se člověkem dokonce i proti sobě - psychologové se u teologů netěšili zrovna velké oblibě a tak to bylo vnímáno i naopak. V současné době se ovšem zdá, že tyto dvě oblasti, které si vůči sobě držely odstup, tak dnes přece jen dokáží spolupracovat a vzájemně se obohacovat. Od psychoterapie se dnes již očekává, že bude spolupracovat se sousedními oblastmi zabývajícími se člověkem, a spiritualita je jednou z nich. Základ této spolupráce položili již humanističtí psychologové a dnes vznikají specifické psychoterapie, které v různé míře intenzity využívají a pracují se spirituální dimenzí svých klientů. Byla zmiňována humanistická psychologie a z ní vycházející kupř. Franklova logoterapie, jako další můžeme zmínit existenciální analýzu, či hagioterapii¹⁷, pastorační terapii apod. V neposlední řadě vznikají i různé skupiny a hnutí, které sice neusilují o pozici blízkou psychoterapeutickým institucím, nicméně svým zaměřením na otázky týkající se osobnostního rozvoje, lidského potenciálu, dobrého žití apod. jsou jejich přístupy taktéž rýsovány psychologickými poznatky. Nadto využívají starověkých tradic či východních filosofii a je pro ně charakteristická i snaha o propojení těchto poznatků s poznatky moderní vědy. Jelikož se filosofický systém PŽ zaměřuje na rozvoj lidského potenciálu, budu se v následující kapitole věnovat hnutí lidského potenciálu konkrétněji a nastíním jeho spojitost s humanistickou psychologií a potažmo i PŽ.

¹⁷ Dle webových stránek [www.hagioterapie.cz] pracuje hagioterapie s premisou, že náboženská je člověku geneticky dána. Při hagioterapii se využívá biblických textů, do nichž se klient vcituje.

3. Humanistická psychologie, hnutí lidského potenciálu a Principy života[®]

Psychologie se snažila distancovat od „ozdoby“ náboženského Já a nabídnout myšlenku o bytí člověka postavenou na měřitelných základech. [Carrette, King 2005: 64-68]. Byli to humanističtí psychologové, kteří začali vyjadřovat nespokojenost s tímto zredukovaným přístupem psychologie a snažili se uniknout těmto limitům tím, že do své psychologie zakomponovali i spirituální dimenzi svých klientů. Podle Wolfa [2000: 44] usiluje humanistická psychologie o rovnováhu mezi psychickou a tělesnou činností člověka, ale také o hlubší filosofické a náboženské pojetí způsobu života. Pokoušela se o rozvoj lidského potenciálu prostřednictvím speciálních terapeutických technik, relaxace a cvičení, která čerpala především z východní spirituality.

Harvardský humanistický psycholog Gordon Allport apeloval na prioritu individuálního názoru. Vyzdvihoval právo každého jednotlivce vytvořit si vlastní životní filosofii. Svoboda takového člověka je pak větší, pokud rozpozná sílu kultury a společenské konformity a nedá se působením těchto tlaků zastrašovat nebo odrazovat od jeho náboženského hledání. [Carrette, King 2005: 74-79]

Jiný humanistický psycholog Abraham Maslow zase vytvořil novou terminologii pro „náboženský zážitek“, který účinně oddělil do náboženské tradice. Jeho ideje sebeaktualizace, vrcholného zážitku a transpersonální psychologie hrály zásadní roli při tvorbě kapitalistických spiritualit. Jeho jazyk dopomohl k odtržení spirituality od institucionálních forem religiozity a otevřel prostor k tomu, aby byla spiritualita vnímána nejen jako fenomén náboženský, ale také světský. Maslow postavil svou psychologii na principu pozitivní motivace vedoucí k realizaci lidského potenciálu a svůj zájem tak obracel především k lidem, kteří této seberealizace dosáhli. Vrchol jeho známé hierarchie potřeb tvoří potřeba transcendence, čímž rozumí potřebu přesahu sebe sama a prožití toho, že je součástí většího celku [Carrette, King 2005: 74-79, Říčan 2007: 233]. Maslow však soudil, že náboženské organizace jsou pro podstatu náboženství zbytečné, protože potlačují jeho zkušeností jádro [Říčan 2007: 234]. Posiloval tak model svobodného a individuálního náboženského vyjádření, nezávislého na náboženských interpretacích.

Mezi odborníky došlo k obecné shodě na tom, že současná hnutí lidského potenciálu byla z humanistické psychologie rozvinuta. Psycholog William Coulson, který byl spolupracovníkem humanistického psychoterapeuta C. Rogerse, chápe označení hnutí lidského potenciálu jako synonymum k humanistické psychologii. [Mrázek 2005: 120] Socioložka náboženství Elisabeth Putticková uvádí, že hnutí lidského potenciálu vzniklo v 60. letech 20. století jako „kontrakulturní revolta vůči hlavnímu proudu psychologie a organizovaného náboženství. Samo o sobě není náboženstvím. Je psychologickou filosofií a rámcem hodnot, které z něj učinily jednu z nejvýznamnějších a nejvlivnějších sil v moderní západní společnosti“. [Putticková 2005: 126] Dle českého religionisty Zdeňka Vojtíška byl vznik hnutí lidského potenciálu odpovědí na celospolečenský zájem lidí o sebezdokonalování, o porozumění své mysli a o osobní rozvoj [Vojtíšek 2007: 264].

Filosofii PŽ můžeme dle mého soudu zařadit po bok těmto hnutím lidského potenciálu. Český religionista a sociolog Dušan Lužný říká, že mezi výrazné znaky tohoto hnutí patří **náboženský universalismus**, tedy hledání společných prvků různých náboženských tradic. [Lužný 1997: 94]. Jak bylo popsáno v kapitole *1.3.1 Spirituální prvky ve filosofii PŽ* je tato filosofie charakteristická synkrezí několika východních náboženství a filosofií. Nadto pracuje i s prvky tarotu, numerologie apod. a vše umně přetváří do podoby, která odpovídá myšlenkám individualizované a nenáboženské spirituality.

Hnutí lidského potenciálu koresponduje s myšlenkami humanistických psychologů v tom, že jde o hnutí, která mají spíše „**sekularizované a individualizované pojetí božského**“ [Mrázek 2005: 120] a celou svou činností se zaměřují na seberozvíjení a seberealizaci člověka bez náboženských (ve smyslu institucionalizovaného náboženství), společenských a kulturních omezení. Tato myšlenka je patrná i v námi sledované filosofii,¹⁸ kdy tzv. univerzální realita, která v monoteistických náboženstvích odpovídá představě boha, byla velkým třeskem rozdělena na individuální reality, které pak odpovídají představě části boha v každém z nás.

Stěžejní doktrínou hnutí lidského potenciálu je, že autoritu, které má člověk naslouchat, je třeba hledat uvnitř každého jedince. Je tedy **antiautoritářským** hnutím [Mrázek 2005: 120]. V „Pravidlech přednášení systému Principy života[®]“ je několikrát zdůrazňován fakt, že tato filosofie nenabízí univerzální řešení, ale podporuje takový způsob práce, který

¹⁸ srov. kapitola 2.1 *Spiritualita, náboženství a Principy života[®]*

má každému umožnit najít si řešení vlastní. Takové, které bude odpovídat jeho představám. Filosofie PŽ stojí jak proti myšlence vnější „božské“ autority¹⁹, tak proti myšlence vnější „lidské“²⁰ autority. Ani jedno ani druhé nemá omezovat studentův život ve smyslu stanovování pravidel či norem mimo těch, které on sám přijme za vlastní.

K dnešnímu dni existují stovky různých center a kurzů zaměřených na rozvoj lidského potenciálu. Mnoho z těchto výcviků se na spiritualitu nezaměřuje přímo [Putticková 2005: 127], nicméně jak jsme viděli i v případě filosofického systému PŽ, jejich duchovní hodnoty mohou být skryté.

Je těžké přesně vymezit tato hnutí a nějakým způsobem je ohraničit, protože v nepřehledném množství těchto organizací existuje i nepřehledné množství malých rozdílů mezi nimi. Dosavadní část práce měla směřovat právě k tomuto cíli - od obecného vymezení filosofického systému PŽ jako nenáboženské spirituality, ke konečnému shledání, že na pomyslné mapě současných psycho-spirituálních skupin a hnutí jsme jí našli a vymezili místo právě po boku hnutí lidského potenciálu.

V konečném závěru této kapitoly si dovolím krátké zamyšlení nad novými spirituálními skupinami a nad jejich pronikáním do současné moderní společnosti.

Díky humanistické psychologii se lidé koncem 20. století naučili transformovat prvky náboženství do psychologie ve větší míře než kdy jindy. Nejenže byla péče o *duchovní* život, resp. spiritualitu člověka odňata náboženským institucím a dána do rukou novým hnutím. Vypadá to, že i pomoc v oblasti péče o *duševní* život, resp. psychiku člověka a jeho osobností rozvoj, byla dána do opatrování těm stejným rukám, jako v případě spirituality. V posledních letech se tak i u nás začaly objevovat instituce, které za úplaty tyto služby nabízejí. Mimo různé seberozvíjející kurzy se v České republice v současné době stávají velice oblíbená populárně-psychologická díla se spirituální dimenzí. Oblíbenost různých nových hnutí, filosofí i psycho-spirituální literatury je však výrazně ovlivněna módními vlnami, takže to, v co lidé věří, je pod působením aktuálních spirituálních trendů

¹⁹ „Nepomůže nám žádný z bohů, žádný to za nás nevyřeší ani tehdy, jestliže se dáme na pokání, a nepomohou ani úlitby, oběti a očištné pusty.“ [PŽ 2]

²⁰ „Znamená to, že vhodnost nebudeme měřit podle názorů a představ někoho jiného, ale budeme ji měřit svým metrem a podle svého standardu.“ [PŽ 4]

a spiritualita se stává výdělečným obchodem²¹. V této nové individualizované „psycho-spiritualitě“ zajímá jedince primárně jeho vlastní rozvoj, růst a seberealizace spíše než komunita. Možná z tohoto důvodu byla v 70. letech 20. století tato hnutí²² kritizována jako narcistická a zdůrazňující egoistické zájmy [Putticková 2005: 126].

Uveďme ještě zajímavou myšlenku již zmiňovaných sociologů náboženství Carrette a Kinga, kteří upozorňují na možné skryté „hrozby“ individualizované spirituality a roli moderní psychologie, která v těchto „hrozbách“ hraje také svou roli. Carrette a King vyslovují názor, že odmítnutí náboženství a výzva k individualizované spiritualitě spočívá na přijetí jiné autority a jiného systému omezení. Osvobození myšlení od náboženských dogmat může být „osvobozením“ do myšlení řízeného individualismem. Individualismus pak stejně jako náboženská dogmata vytváří a řídí lidské tužby [Carrette, King 2005: 77-78]. Takováto individualizovaná spiritualita přináší neblahé důsledky v podobě oddělení jedinců od vzájemných potřeb širšího společenství; jinými slovy tak neuznává vnitřní závislost sebe sama v rámci komunity [Carrette, King 2005: 78]. Moderní psychologie je dle jejich názoru mechanismem, který šíří ideologii privatizace a individualizace, která je nezbytná pro udržení konsumerismu kapitalistických společností. Privátní spiritualita, která je ve většině případů komercializovaná, je pak jen produktem takového světa. Pro současnou sociální úzkost ovšem nabízí velice krátkodobý lék. [Carrette, King 2005: 54-58]

²¹ Z výsledků sociologického výzkumu „Detradicionalizace a individualizace náboženství v České republice“.

²² Putticková hovoří konkrétně o hnutích lidského potenciálu.

4. Otázka ženské religiozity

České i zahraniční výzkumy uvádějí, že k religiozitě, ať už té tradiční či alternativní, inklinují spíše ženy nežli muži. Také semináře filosofie PŽ navštěvují častěji ženy, ať již v roli studentek, či tekajenek. Tato informace vzbuzuje zájem odborníků, kteří se větší mírou religiozity žen snaží vysvětlit různými teoriemi. Curran a Renzetti [2003] souhrnně uvádějí několik teorií, kterými je vysvětlováno rozdílné zastoupení žen a mužů v religiozitě. Jednou z nich je např. větší submisivita, pasivita, poslušnost a větší pečovatelské sklony žen než mužů, přičemž všechny tyto rysy je údajně pojí s vysokým stupněm religiozity. Zastánci této teorie se však již neshodnou za prvé na tom, zda jsou tyto rysy ženám přirozené nebo dané výchovou. Druhou oblastí, která produkuje živé diskuse, je příčinný vztah mezi rysy osobnosti a religiozitou, resp. který z těchto dvou elementů je prvotní. Slovy Currana a Renzettiho: „Předcházejí tyto femininní rysy vysokou míru náboženství a tím ji snad způsobují, anebo naopak religiozita vede lidi k větší submisivnosti, pasivitě, poslušnosti a pečovatelskému, a to bez ohledu na jejich pohlaví?“ [Curran a Renzetti 2003: 420] Existuje totiž výzkum, který ukazuje, že i muži, kteří těmto charakteristikám odpovídají, jsou více religiozní než ti, kteří těmto charakteristikám neodpovídají.

Jiné teorie se zaměřují na dělbu práce. Náboženské činnosti se podle této teorie považují za pokračování domácích povinností, a proto je vykonávají spíše ženy. [Curran a Renzetti 2003: 418-456]. Druhá verze této teorie hovoří o tom, že ženy mají na náboženské aktivity jednoduše více času. Nutno podotknout, že pravdivost jednotlivých teorií je dosti nejednoznačná; studie, které studovaly verze těchto teorií došly k rozporným výsledkům.

Socioložka náboženství Linda Woodhead se na základě svých výzkumů s ženami domnívá, že větší účast žen v nových spirituálních hnutích souvisí s hledáním nové identity žen. Woodhead předpokládá, že ženy v poslední modernitě trpí konflikty mezi „ženskými“ rolemi a identitou více nežli muži. Moderní ženy hledají způsob, jakým sladit jejich primární roli pečujících žen a matek s jejich vlastními tužbami a požadavky po individuálním uplatnění. [Woodhead 2007: 115-125]. Dle Woodhead se tedy značný počet žen snaží utéci ze škrtících rolí a pouštět se do hlubšího prozkoumávání alternativních forem identity právě prostřednictvím nových spirituálních hnutí.

Snížení počtu žen, hlásících se k tradičním formám religiozity, tak bývá považováno za důsledek feministických a emancipačních snah žen, které vidí v tradičních náboženstvích živnou půdu k přetrvávání patriarchy, protože za prvé většinu velkých náboženství a církví ovládají muži a za druhé i představy Boha mají v těchto náboženstvích blíže k mužské podobě. Z těchto feministických a emancipačních snah vzešel tzv. *spirituální feminismus*, což je soubor duchovních směrů, jejichž „společným jmenovatelem je odmítání patriarchálních náboženství, která diskriminují ženy.“ [Sokolová 2004: 209]. Feministické spiritualistky odmítají dualismus patriarchálních náboženství. Tzn. že neoddělují Boha a svět, posvátné a profánní, ducha a tělo, ale zdůrazňují jednotu ducha a přírody a za zdroj spirituality považují *zkušenost*. [Sokolová 2004: 209] Odmítají přijetí mužské zkušenosti jako univerzální zkušenosti a hledají nové formy spirituality, které nejsou patriarchální. Mimo jiné je nedílnou součástí feministické spirituality i „rozvíjení uvědomění jedinců, týkající se zařazení do společenské struktury: učí je rozpoznávat útlak a čelit mu, a jednat tak, aby jim to přineslo vysvobození.“ [Sokolová 2004: 210]. Odmítají vnímat sebeobětování jako přirozenou součást femininního „Já“.

Zmínka o feministické spiritualitě má v této práci své opodstatnění. Jak uvidíme v praktické části této práce, analýza rozhovorů se studentkami a studenty této filosofie odhalila, že její myšlenky působí právě proti formám nátlaku a podřízenosti, a to nejen žen. Bylo by ovšem chybou vnímat feministickou spiritualitu jako záležitost týkající se pouze žen. Jisté formy nátlaku a podřízenosti mohou zajisté zažívat i muži. Nehledě na to, že jestliže jsou to nyní ženy, které se zkoušejí vymanit z tradičních rolí matek-pečovatelek a mění tak po několik staletí zaběhlý mechanismus, musejí muži na tuto změnu nutně reagovat.

5. Metodologie

Při hledání odpovědi na výzkumné otázky, jsem zvolila kvalitativní přístup. Původní záměr, popsat především motivaci, která studující vedla ke vstupu do filosofického systému PŽ, byl nakonec rozšířen o další oblasti zájmu. V konečném důsledku byl tak záměr práce soustředěn na popis a pochopení toho, co konkrétního přinesl sledovaný filosofický systém PŽ do života studentů, jak vnímají změny, které v jejich životech poté nastaly - jaký jim přikládají význam, jak jim rozumějí a jak si je vysvětlují. Přičemž jde v práci především o popis světa z jejich perspektivy. Cílem tedy bylo pochopit tento fenomén v jeho kontextu a porozumět lidem, kteří tuto filosofii studují [Disman 2000: 289].

Ústředními výzkumnými otázkami se staly dvě následující: (1.) Jaké důvody či problémy vedly jedince ke studování této filosofie? (2.) Co pro studenty filosofie PŽ nyní znamená a představuje?

Dílčí výzkumné otázky se zaměřují na rodinné a pracovní zázemí jednotlivých participantů a na to, zda se cítili být v těchto prostředích nějakým způsobem utlačováni? Jak se staví k tradičním náboženstvím, jakým způsobem vnímají odbornou psychologickou pomoc a v neposlední řadě také to, zda pozorují ve svém životě i nějaká negativa v souvislosti s filosofií PŽ.

Do výzkumu jsem vstupovala s určitými předpoklady. Filosofie PŽ apeluje na to, aby se každý ze studentů stal „pánem svého života“. Studenti jsou vybízeni, aby si oni sami určovali své hranice, neboť je to jen jejich život a jak bude vypadat, záleží na nich samotných. Tyto apely filosofie a také poznámky z odborné literatury, upozorňující na přílišný individualismus některých nových spirituálních hnutí, ve mě vyvolaly dojem, že i tato filosofie nebezpečně podporuje individualismus studentů a vyvazování ze širší sítě sociálních vztahů. Druhý předpoklad, který jsem před uskutečněním rozhovorů měla, byl, že filosofie PŽ učí své studenty obraně proti formám nátlaku, a to jak v oblasti pracovních, tak i rodinných a partnerských vztahů. S těmito očekáváními jsem se tedy pustila do výzkumu.

Jak bylo uvedeno již v úvodu práce, základem pro tuto část práce se staly hloubkové kvalitativní rozhovory se studenty filosofie PŽ. Měly podobu nestrukturovaných rozhovorů – tzn., že základní kostra rozhovorů sice byla dána, ovšem struktura a vzhled rozhovorů byl vždy ovlivňován z velké části participantem. I samotná kostra rozhovorů byla flexibilní

a mírně se měnila během realizace výzkumu s ohledem na konkrétního participanta. Byla doplňována nová témata, která se v průběhu rozhovorů vynořila a ukázala se být přínosná. Rozhovory tak ve většině případů pokryly oblasti rodinného prostředí, ze kterého participant pocházel, pracovního prostředí, oblasti osobních problémů, které je k filosofii PŽ přivedly, téma náboženství a spirituality, vztah k odborné psychologické a lékařské pomoci apod. Nutno dodat, že všichni participanté jsou dlouhodobými studenty této filosofie a přijali tuto filosofii za vlastní, což se následně ukazuje i na pozitivním hodnocení změn, které v jejich životech postupně nastaly po započetí studia této filosofie. Pro větší vyváženost proto byly rozhovory stočeny nejen do oblasti pozitivních změn, ale v závěrečné fázi jsem se zajímala i o nějaká negativa či problémy, které v jejich životech nastaly, ať už v přímé nebo nepřímé souvislosti se studiem této filosofie.

Výzkumné rozhovory začaly probíhat v prosinci roku 2010 a poslední rozhovor byl proveden v březnu tohoto roku. Celkem bylo uskutečněno devět rozhovorů²³; ve většině případů probíhaly v kavárnách (ve dvou případech rozhovor probíhal u participantky doma). Většinou trvaly cca 1-2 hodiny.

Přestože jsem se snažila o co nejrozmanitější vzorek, podstatnou část participantů tvořili lidé, jejichž věk byl mezi 30-40 lety. Tři z participantů přesahovali věkem 55 let. Participanté byli vybíráni na základě teoretického výběru. Upustila jsem od původního záměru zahrnout do výzkumu pouze ženy a pomocí metody „sněhové koule“ (*snow ball*) jsem se snažila získat přístup i k mužům – studentům, což se částečně podařilo. Metoda „sněhové koule“ ovšem přinesla omezení. Tato metoda umožňuje výběr participantů „na základě doporučení již zkoumaných jedinců“ [Hendl 2005: 154] V průběhu výzkumu se tak ukázalo, že tato metoda je nedostatečná, protože vzorek, který byl díky ní tvořen, obsahoval zhruba stejně staré participantky – ženy, s podobnými problémy a podobným životním příběhem. Proto jsem začala aktivně vyhledávat i takové jedince, kteří by přinesli do výzkumu nové informace - konkrétně tedy i starší studenty a muže, což se následně i podařilo a výzkum tedy nabízí informace od širšího spektra studentů této filosofie.

Další omezení, které je zde nutno zmínit, bylo, že velká část participantů začala ještě před studiem filosofie PŽ studovat původní, již dříve zmiňovaný, systém „Mandala života.“ Přestože jsme se při rozhovorech se studenty zaměřovali na období před a po docházení

²³ Přehledná tabulka s počtem studentů, jejich pohlavím a věkem je uvedena v příloze Tab. č.1.

na semináře filosofie PŽ a samotným studentům bylo zdůrazněno, aby se soustředili čistě na popis filosofie PŽ a nikoli na „Mandalu života“, není vyloučeno, že jejich životní příběh a změny, které v jejich životech nastaly, mohou být částečně ovlivňovány ještě i původním systémem „Mandala života“. Nicméně valná většina participantů uvedla, že jim více vyhovuje filosofie PŽ a z toho důvodu mám za to, že v jejich životech zanechala i větší vliv.

Z etického hlediska byli participanté s výzkumným záměrem rozhovorů vždy seznámeni a byla jim zdůrazněna možnost odmítnout odpovédět na otázky. Výzkumné rozhovory byly anonymizovány a v práci byla následně změněna jména participantů i jiných lidí, o kterých studenti hovořili v konkrétní podobě. Rozhovory jsem se souhlasem participantů nahrávala na diktafon (v jednom případě si studentka nepřála být na diktafon nahrávána, a proto jsem její odpovědi zapisovala do notebooku) a poté byly přepisovány do textové podoby, kterou jsem dále analyzovala.

Analýza dat byla provedena dle logiky *zakotvené teorie*, kterou vyvinuli Strauss a Glaser [Hendl 2005: 243]. Nekladla jsem si za cíl její úplné naplnění, ale spíše šlo o zmapování ústředních témat, která se v průběhu výzkumu vynořila a nalezení souvislostí mezi nimi. Přestože nedošlo k vytvoření teorie, jak je v tomto přístupu běžné, byl dodržen základní rámec této výzkumné strategie „od empirie k teorii“ a byla dodržena charakteristika zakotvené teorie. „Cílem výzkumu, který vychází ze strategie zakotvené teorie, je návrh teorie pro fenomény v určité situaci, na niž je zaměřena pozornost výzkumníka. Vznikající teorie je zakotvená v datech, získaných během studie. Pozornost se věnuje zvláště jednání a interakcím sledovaných jedinců a procesům v daném prostředí.“ [Hendl 2005: 125] V konečné fázi byla práce předložena participantům a byl jim dán prostor k tomu, aby okomentovali případné nejasnosti v souvislosti se zasazením jejich citací do správného kontextu.

6. O životech studentů a studentek

V následující části předkládám poznatky z rozhovorů se studenty. V průběhu analýzy rozhovorů se objevila určitá společná témata, která jsou v následujících kapitolách blíže rozepsána. Nutno podotknout, že povětšinou projevovali studenti o rozhovory zájem. Jejich motivace pramenila z toho, že v rozhovorech viděli další možnost revize svého vlastního života; někteří chtěli tímto způsobem rozšířit povědomí o této filosofii i mezi širší veřejnost a v neposlední řadě také často zmiňovali zájem o vnější pohled výzkumníka a o celkový výsledek práce.

Monika: „Mně by se líbilo pak vidět tu práci, protože mně taky zajímá, jak lidi, kteří to studují, jak to vnímají (...) a druhá věc je, že jsem si říkala, že když ti budu odpovídat na ty otázky, které máš, tak to může být zajímavý i pro mě.“

Ilona: „Zajímalo mě to kvůli mně a taky mě zajímalo vidět, jak to vnímá někdo zvenčí.“

6.1 Řešené problémy

Úvodní část rozhovorů byla zaměřena na život studentů předtím, než se seznámili s filosofií PŽ. Popisovali tedy svůj dosavadní život a problémy, které se v něm objevovaly. Stejně jako se na webových stránkách této filosofie uvádí široké spektrum oblastí a témat, se kterými studenti k této filosofii přicházejí, objevily se i v rozhovorech nejrozličnější sféry problémů, které studenty k této filosofii dovedly.

Studenti ve svých biografiích uváděli problémy, které byly dlouhodobého rázu, přičemž je vnímali buď na úrovni obecné nespokojenosti, kterou ovšem v té době nedokázali konkrétně pojmenovat, nebo je ve svých životech zaznamenávali a viděli jasně, ovšem nedokázali určit jejich příčinu.

V obecnější rovině se mezi studenty tedy objevovali lidé, kteří dlouhodobě pocítovali jakousi touhu po změně stávajícího způsobu života.

Jakub: „Tak já jsem už od dětství čekal na nějakou změnu. (...) Já jsem vlastně rozpolcená osobnost. (...) No a v roce 1992-3 jsem byl čím dál tím nespokojenější. (...) No a pak jsem najel do kapitalismu, měl jsem rodinu, dvě děti. Ačkoliv jsem čekal, že to bude super, tak subjektivně jsem na tom byl čím dál tím hůř, psychicky.“

V konkrétnější rovině se pak objevovaly problémy, které dokázali studenti specifikovat jasněji, než jen jako obecný pocit nespokojenosti. Objevila se tak ztráta smyslu života.

Milena: „Jednou jsem rozmyslela o životě a sama sebe jsem slyšela říkat 'tohle přeci nemůže být všechno'. Že teda chodím do školy, pak si najdu partnera, vdám se, mám děti a začnu chodit do práce. To je málo a tak jsem začala hledat. Mě něco chybělo, nějaký smysl. Já jsem věřila, že to nemůže stačit, že to má hlubší smysl.“

Nebo také problémy s depresemi a jiné problémy psychického rázu (např. anorexie, bulimie, úzkosti).

Libor: „Trpěl jsem úzkostmi, my to máme docela v rodině. A někdy v těch 18. ti letech jsem hledal. Zajímal jsem se o buddhismus, o mystiku, o křesťanskou mystiku. (...) A hledal jsem něco, co by mě oslovilo natolik, že by mi to dávalo smysl.“

Jana: „Byla jsem ve stavu kdy jsem jednu dobu měla fakt strašný deprese a brala jsem i nějaký antidepressiva, což bylo úplně šílený. (...) Nevím kde byl ten prvopočátek, ale měla jsem i anorexii a pak bulimii. (...) Vlastně jsem se pořád necítila dobře.“

Studenti mající problémy ve vztazích – ať už partnerských nebo rodinných.

Monika: Začala jsem si uvědomovat, že někde něco nesedí. Kde to nesedělo, tak to byly partnersky vztahy. (...) Mně v tom období začalo docházet, tyjo ale něco nesedí, protože kdyby to bylo furt jen o těch chlapech, tak jak to, že ostatní už je mají a já jsem pořád sama.“

Eva: „Byla jsem ve složité situaci a nevěděla jsem co. (...) Chlapa jsem nemohla sehnat. Měla jsem ženatého muže. (...) Ten důvod byl tenkrát to, že jsem chodila s klukem, který už rok s někým byl a měl se i ženit. Takže tenhle rozchod byla poslední kapka.“

Jana: „Měla jsem problém být ve vztahu a vydržet ve vztahu a tak jsem hledala nějakou pomoc. (...) Já jsem měla hrozně velký problémy – v rodině s mým otcem, do dneška ještě pořád trošičku mám, protože to není vždycky vyřešený...“

A v poslední řadě také zdravotní problémy (např. alergie, ekzémy, potíže se zády). Buď byl tento motiv zásadní a primární a díky němu se k této filosofii studenti dostali, nebo se jim jako vedlejší doprovodný efekt jejich celkové práce na sobě, jejich zdraví zlepšilo.

Ilona: „Úplně primární důvod, nebo jak jsem se k tomu dostala bylo, že jsem měla fyzický problém s alergií.“

Monika: „Měla jsem potíže se zády (...) a pak trochu potíže ve vztahu s mamkou. Ale tak úplně konkrétně, že bych věděla co přesně jdu řešit to nebylo.“

Dá se tedy říci, že filosofický systém PŽ pokrývá skutečně široké pole působnosti. Je to dáno zřejmě tím, že jde o filosofii, u které už z její pozice, nelze očekávat, že se bude zaměřovat jen na určité konkrétní problémy. Představa filosofie PŽ jako formy pomoci, která je zaměřená na jedno problematické téma (kupř. problematiku vztahů, či problematiku pracovního uplatnění) je neudržitelná. Přestože se tato témata na seminářích vyskytují, jsou jen částí celého spektra oblastí, kde se filosofie PŽ může uplatnit. Filosofie PŽ se snaží o to, aby se studenti naučili ve svých životech vnímat souvislosti mezi jednotlivými oblastmi života. Jasně to je například na příkladu psychosomatických projevů, kdy studenti dávají do souvislosti své zdravotní problémy se svým psychickým stavem.

Zajímavým se ukázalo zjištění, že primární důvody, kvůli kterým začali studenti tuto filosofii studovat, se později ukázaly jako jedny z mnoha dalších, kterými se pak na seminářích zabývali. Již na prvních konzultacích a seminářích upozorovali studenti některé aspekty týkající se jejich osoby a jejich života, kterých si nebyli dříve vědomi.

Kupř. slečna Ilona, jejímž primárním důvodem byl problém s alergií, po první konzultaci zjistila, že v jejím životě je problematických více oblastí.

Ilona: „Vlastně jak jsem byla úplně na té první konzultaci, tak jsem zjistila, že mám takový binec v životě a v sobě. (...) Ale úplně primární důvod, nebo jak jsem se k tomu dostala, že jsem měla fyzický problém s alergií a pak jsem se dostala k tomu, že já jsem v té době byla hrozně ztracená. (...) Vrátila jsem se ze studijního pobytu v zahraničí, dodělávala jsem školu a měla jsem problém to dodělat, odstěhovala jsem se z domu, rozešla jsem se po dlouhé době s přítelem, a nevěděla jsem co se sebou. (...) S našima jsem moc nevycházela, takže jsem byla fakt taková ztracená a nevěděla jsem co se sebou.“

Nebo slečna Monika, jejímž primárním důvodem ke studování této filosofie byly zdravotní problémy se zády a problémy v partnerských vztazích, se na první konzultaci zabývala vztahem se svou matkou.

Monika: „Přihlásila jsem se k Lence (pozn. tekajenka přednášející filosofii PŽ) na to jedno sezení a já jsem tam šla tak nějak vyřešit si záda a možná taky ty vztahy. A po prvním sezení s ní, jsem si řekla svou mamku. Já jsem s ní měla v ten moment, dost velký problém a je fakt, že jsem si neuvědomovala to, že na tom jak mám ten vztah postavenej něco nesedí.“

Původní vidění problémů studujících bylo obohacováno o nové informace a postupně dáváno do souvislostí s dalšími oblastmi jejich života. Studenti tak (samozřejmě v různé míře intenzity) dochází na seminářích k novým zjištěním. Přestože někteří jasně viděli, která oblast v jejich životě je problematická, nedokázali určit příčiny tohoto stavu. Jejich celková nespokojenost nebo nejasnost v tom, co vlastně jdou na konzultace či semináře řešit, se tak postupně proměnila v jasné představy o tom, co je v jejich životě v nepořádku. Studenti se na seminářích dostávají i k emočně silnějším tématům – projevuje se to jejich smutkem, pláčem či naopak smíchem. V souvislosti s tíživými tématy však častěji zmiňovali prostor individuálních konzultací, kde s tekajeny hovořili kupř. o vztazích s rodiči, o svém dětství, svých vzpomínkách apod. Filosofie PŽ tedy naplňuje jeden ze společných principů psychoterapie a spirituality, kterým je *práce s tíživými vzpomínkami a jiným psychickým materiálem*. (viz kap. 2.2 *Spiritualita, psychologie a Principy života*[®]).

Přestože to žádný ze studentů přímo nezminil, mám za to, že při práci s těmito tématy může u některých studentů docházet i ke *katarzi* – tedy dalšímu společnému principu psychoterapie a spirituality – kdy dochází k uvolnění vytěsněného materiálu. Studenti se na seminářích či konzultacích snaží odhalovat skryté mechanismy a rozkrývat nevědomé procesy ovlivňující jejich chování. Při tomto postupu mohou na vytěsněný materiál lehce narazit.

Poté, co se studenti zúčastnili prvního semináře, nebo individuální konzultace s tekajenem, zajímala jsem se o motivy, které je vedly k pokračování a v navštěvování dalších seminářů a konzultací. Většina z nich hledala původně pomoc buď v duchovní literatuře či u psychologů, nebo v jiných organizacích (kupř. Silvova metoda, etikoterapie apod.), takže filosofie PŽ pro ně nepředstavovala první instituci, ve které se snažili nalézt řešení své životní situace. Ovšem ukázalo se, že v této filosofii konečně spatřili možnost, jak svou situaci řešit.

Eva: „Viděla jsem šanci na změnu. Věděla jsem, že chci děti, dům, práci a tam jsem viděla, že je to šance. Dali mi příležitost.“

Jana: „To víte, že to bylo něco, o čem jsem si řekla, že mi může pomoci.“

Monika, která v této filosofii začala vidět způsob, díky kterému pochopí co se v jejím životě děje, a následně tak může najít i cestu, jak jej změnit, se cítila v tomto společenství dobře také z toho důvodu, že se na seminářích setkala s lidmi, kteří měli podobné problémy jako ona. Společenství podobně smýšlejících lidí, s mnohdy podobnými problémy se tak stalo pomocným (ne však jediným) elementem v její motivaci přihlásit se na další seminář.

Monika: „Byli tam jiný lidi, se kterými jsem se bavila a zjistila, že prostě máme hodně podobný problémy. Že nejsem já jediná špatná nebo divná.“

Společenství lidí zaujímá ve filosofii PŽ důležité postavení. Studenti na seminářích sdílejí své zkušenosti s ostatními. Mnohdy také zjišťují, že se zabývají podobnými nebo stejnými problémy a otázkami. Mezi studenty tak leckdy vznikají hluboká přátelství, která se realizují i mimo prostor seminářů.

Eva: „Tam ty lidi znáte do hloubky, tam člověk řekne, co normálně ne. Hodně lidí se tam rozbrečí a vznikají tam jiná přátelství.“

Společenství lidí, zde zaujímá důležitou funkci také v poskytování vzájemných zpětných vazeb, které jsou pro mnohé studenty jedny z nejzásadnějších momentů v jejich uvědomování si skrytých mechanismů svého jednání. Společenství lidí zde tedy zaujímá podobnou funkci jako na *skupinové psychoterapii*. (viz kapitola 2.2 *Spiritualita, psychologie a Principy života*[®]).

Motivy, které vedly participanty k další účasti na seminářích, popisovali i v rovině pocitové. To znamená, že je k tomu nevedly jen racionální důvody, ale někdy i nevysvětlitelné pocity, díky kterým se přihlásili na další seminář.

Jakub: „Tam na rozumový úrovni nebylo nic. Jenom to, že tam nemůžu nejít. Jako když stádo dobytka ucítí někde vodu, no tak nemůže nejít k té vodě.“

Jana: „To není tak, že by to bylo vědomě logické. To cítíte tady někde (pozn.ukazuje na hrudník), že vám to sedí. (...) Jakoby taky někde (pozn. opět ukazuje na hrudník) to zapadne . Jako když něco k sobě zapadne a řeknete si 'jo, to je ono! Tohle mi fakt pomůže'.“

Studenti se o filosofickém systému PŽ dozvídali na základě doporučení svých známých, nebo jejich setkání s touto filosofií proběhlo naprosto náhodně. Významným faktorem u těch, kteří dali na doporučení svých známých bylo, že participant viděli na svých známých skutečné pokroky, což se pro ně stalo dostatečně přesvědčivým k tomu, aby i oni věnovali tomuto filosofickému systému svou pozornost a rozhodli se pro individuální konzultaci nebo rovnou k přihlášení na seminář. Mimo výše popsané i první přímý kontakt s představitelem této filosofie - studenty hodnocený jako pozitivní - ještě více posílil jejich rozhodnutí, vydat se touto cestou řešení svých problematických životních oblastí. Přestože primárně přišli do této filosofie s různými důvody, je pro ně společné to, že byli obecně nespokojeni s průběhem svého života; nadto se nespokojili s pouhým konstatováním, že jejich životní situace je takto daná a není možné ji změnit. V této filosofii spatřili možnost, příležitost, způsob či cestu, jak přetvořit a zkvalitnit svůj život. Jak uvidíme i v následující kapi-

tole, původní „hledání“ a zakoušení nových cest (ať již spirituálních, vědeckých či lékařských) se přeměnilo v postupné *pobývání* v již vytvořeném symbolickém univerzu – filosofii PŽ. Nabízí se otázka, proč je oslovila zrovna filosofie PŽ a ne jiné z dostupných filosofí či nauk? Částečně byla tato otázka již zodpovězena. Podrobněji se jí ale zabývá následující kapitola.

6.2 Hledání alternativních cest

Studentům filosofie PŽ je společné „hledání alternativních cest“. Alternativních vůči dostupným vědeckým, lékařským i tradičně náboženským výkladům světa. V počátečních fázích hledali někteří ze studentů pomoc u lékařů, psychologů či psychiatrů, jiní se zajímali i o náboženství, ať již ta tradiční – např. katolictví, nebo ta východní – kupř. buddhismus, jiní volili zcela jiné cesty - mnozí studenti se stali zapálenými čtenáři duchovní literatury, navštěvovali kartárky nebo i jiné instituce (např. etikoterapii, Silvovu metodu, kineziologii²⁴), kde hledali ztracenou spokojenost se svým životem. Přesto je filosofie PŽ oslovila natolik, že jí dali přednost před jinými filosofiemi, perspektivami a učenými a zůstali u ní v podstatě až do dnešních dnů. V čem je tedy pro studenty tato filosofie jiná, než ostatní formy pomoci? Tato otázka byla studentům položena a v jejich odpovědích byly do značné míry nalezeny velice podobné argumenty.

Jak již bylo řečeno, jednou z oblastí, kde někteří ze studentů hledali způsob, jakým zvládnout svou životní situaci, byla pomoc psychologů, psychiatrů a lékařů. Odpovědi těchto odborníků je ovšem neuspokojili, neboť se většinou omezili na určení diagnózy a předepsání léků. Ovšem studenti chtěli vědět více a chtěli poznat jiný způsob, kterým by došlo ke zlepšení jejich fyzického i psychického stavu, bez nutnosti braní léků.

Milena: „Když mně zjistili vysoký cholesterol, tak mi řekli, že s tím musím počítat, protože patřím mezi ohroženou skupinu obyvatelstva, že to má každý druhý a že když otec to měl, tak já to budu mít taky. A tehdy jsem začala hledat. Tehdy ve mně bylo hluboký vnitřní odhodlání, že to teda ne, já najdu jiný způsob než do sebe cpát prášky.“

²⁴ Metoda svalového testu byla přítomna i v původním systému „Mandala života“ a někteří ze studentů tuto metodu stále praktikují.

Ve filosofickém systému PŽ můžeme vnímat jistou spojitost s psychoterapií, lépe řečeno s psychologií obecně. Jak uvedla jedna ze studentek, cílem výcviku filosofie PŽ je objevení a využití jedinečnosti člověka, resp. jeho jedinečného potenciálu. Prostředkem k tomuto cíli pak je ovládnutí mimovědomých vzorců, rozšíření kontroly vědomí apod. V samotném „Prohlášení studenta“ jsou studenti upozorňováni, že na ně v průběhu tohoto základního výcviku filosofie PŽ budou kladeny nároky odpovídající nárokům psychoterapeutického výcviku. Z výpovědi jedné ze studentek PŽ vyplynulo, že se zpočátku zdráhala požádat o psychologickou pomoc z důvodu obav o pozdější negativní hodnocení její osoby jako „blázna“. Jistě tuto výpověď nemůžeme generalizovat a paušalizovat na názor celé české populace, nicméně odkazuje na stále přetrvávající představy některých jedinců, ve kterých jsou klienti psychologů a psychiatrů vnímáni s negativní konotací. Filosofie PŽ se ovšem neprezentuje jako forma psychologické pomoci a ani neaspiruje na pozici alternativy vůči odborné lékařské či psychologické pomoci, a proto v ní ani studenti primárně tuto formu pomoci nevidí.

Mezi studenty, kteří měli přímou zkušenost s psychologickou pomocí se často v souvislosti s ní objevovaly prvky nedůvěry, ať už k psychologické pomoci obecně či ke konkrétním psychologům a psychiatrům; pocit, že pomoc psychologů a psychiatrů nebyla dostatečná a s tím pojící se i obava z vyřešení situace skrze předepsání léků; v neposlední řadě také snaha psychologů „dávat rady“. Mimo tuto skupinu studentů byli i takoví, kteří neměli s psychologickou pomocí žádnou zkušenost. Nicméně jejich pohled na tuto formu pomoci byl spojen s předsudky nebo byl do značné míry totožný, jako u skupiny předcházející.

Monika: „Já jsem u něj (pozn. psychologa) byla jednou. Pak jsem se s ním domluvila, že tam půjdu znova. (...) a když jsem k němu šla podruhé, tak on si vůbec nepamatoval, o čem jsme se předtím bavili. A to jsem si tenkrát říkala, 'tak co já tady dělám?' A pak mně radil, co mám jako dělat. (...) Já jsem si říkala, 'jako jestli si ani nezapisuje, co já mu tady vykládám, tak mu tady pokaždý přijdu a budu mu znova vykládat to samý, aby chápal souvislosti a ještě mu za to zaplatím?', tak to ne. (...) Já jsem tu důvěru ztratila. (...) U psychologa jsem měla pocit, že já mu řeknu jaký mám problémy a on mi řekne, udělejte to a to – najděte si třeba kamarády, nebo udělejte to a to. Dá mi rady. A nehledě na to, že jsou i psychologové, který rovnou řeknou, jestli si nechcete vzít nějaký léky.“

Jakub: „Když jsem se rozhodoval, jestli se zabiju, nebo nezabiju, tak jsem byl u psychiatra, ale co mi ten psychiatr povídal, tak větu po větě jsem prostě věděl, že tudy to prostě nejde. Že mi vůbec nemůže pomoci.(...) Najednou jsem viděl, no jo, ale jediná možnost je teda vzít si ty antidepresiva, ale to už jsem věděl, že to nikam nevede.“

Studenti mívali pocit, že jim psychologická pomoc přinesla sice úlevu, ovšem pouze krátkodobého rázu. Na základě svých zkušeností nevnímali v psychologické a psychiatrické pomoci dlouhodobé řešení jejich životní situace. Práci psychologů a psychiatrů hodnotili jako nedostatečnou - nešla ke skutečné podstatě jejich problémů.²⁵

Monika: „Já si myslím, že oni (pozn. psychologové) to vidí z toho pohledu, tak jo tak se vykecej, když je to moc, tak dáme nějaký lék. (...) Tak si o tom trošku popovídáme, ty vypustíš páru, nebo ti dáme léky, takže to jakoby potlačíš a jsi utlumená. Ale vlastně se nehledá, kde je problém. Nejde se k jádru věci.“

Slečna Jana vnímala rozdíl mezi psychologickou pomocí a filosofií PŽ ve způsobu podávání rad.

Jana: „Sezení u psychologa mě určitě nějak pomáhalo. Člověk to u psychologů nějak rozebere. Léky mu taky třeba nějak pomůžou, ale člověk se po nich pak cítí takový otupělý. (...) Jednou jsem ale byla doma a říkala si, že potřebuji něco opravdu funkčního a zároveň i stabilního. Ne, že to bude jen na chvíli a pak se to vrátí zase zpět. Psychologové mi říkali vlastně pravidla, jak na to, jak to dělat. Ale ty jejich rady přicházeli jakoby zvenku. Kdežto na setkání s Lenkou (pozn. tekajenka) to bylo o tom, že ona mi pomohla jakoby zevnitř. Ona mi taky radila, ale radila mi takovým způsobem, že mi pomohla zevnitř si na to sáhnout. Na to, co já tam doopravdy mám. A o tom je celý kurz. Není to o tom, co ten druhý a jaké rady venku pochyťá, ale o tom co ty sám v sobě doopravdy máš.“

Motiv „radý zevnitř“ se opakoval i v řadě jiných případů. Studenti na seminářích filosofie PŽ nemají pocit, že by jim někdo radil a dával pravidla, jak v životě jednat. Ba prá-

²⁵ Otázkou zůstává jak dlouhodobá a jak odborná byla tato pomoc psychologů.

vě naopak, skrze pojednání a vzájemné koučování lépe poznávají sebe sama a hledají řešení na své životní otázky sami v sobě.

Monika: „U Lenky (pozn. tekajenka) jsem si říkala, že ona se se mnou baví, ale měla jsem pocit, že mě vede tak, abych si vlastně na ty otázky odpovídala sama. Že mi neříká, co mám dělat. (...) Principy (pozn. filosofie PŽ) vůbec nejsou o tom, že takhle to je a takhle se to má dělat. Principy jsou spíš o tom, najít si svou cestu. (...) Principy ti říkají, že přesná cesta neexistuje. Neexistuje přesnej návod. Potřebuješ jít podle toho, co cítíš, co potřebuješ.“

Dále je třeba také zmínit možnost, že nespokojenost studentů s psychologickou a psychiatrickou formou pomoci mohla být ovlivněna jejich profesionálním odstupem. V porovnání s přístupem tekajenů se může zdát přístup psychologů a psychiatrů „chladný“ či „neosobní“. Je nutné přiznat, že tato myšlenka stojí pouze na základě dvou citací studentek PŽ, které ani samy neužily přímo slov „chladný“ či „neosobní“. Nicméně následující citace naznačují, že je možné tímto směrem ubírat další výzkumy, nebo přinejmenším tuto oblast více prozkoumat.

Jana: „Mně Lenka (pozn. tekajenka), ač jsem ji neznala, tak mi hrozně vyhovovala a vyhovuje jako člověk. A do teďka ji mám vlastně jako tekajenku a chodím k ní na kurzy, setkání a tak. Mně ona vyhovuje jako člověk, protože je lidská.“

Monika: „Lence (pozn. tekajence) já jsem prostě chtěla dát důvěru. Ona mně předávala svou zkušenost. Měla svou osobní zkušenost, sama na sobě hodně pracovala a měla z mého pohledu skvělý výsledky. To mně hodně oslovilo. Nebyla taková, že si odvykládala svou teorii a čau.“

V souvislosti s hledáním jiných cest, zmiňovali studenti i četbu duchovní literatury. Zde se ukázal další zajímavý postřeh, který zmínila většina z celkového počtu šesti studentů, kteří se o duchovní literaturu zajímali. Studenti charakterizovali filosofii PŽ jako filosofii skutečně praktickou. To znamená tu, která se drží v realitě a zabývá se každodenními situacemi lidí. Na rozdíl duchovní literatura byla většinou studentů shledána jako ta, která je od opravdového života často vzdálena.

Eva: „Četla jsem hodně. Hledala jsem cestu, jak z toho ven, a to co se psalo v těch knížkách, tak to nefungovalo. Byly to teoretický věty. Semináře byly praktické.“

Soňa: „Ted', když nad tím přemýšlím, tak si myslím, že to (pozn. duchovní literatura) vlastně nebylo uzemněný. Že to bylo něco nahoře – něco úžasného, nádherného, ale co je tady dole, to opravdu uzemněný, to jsem tam nenašla. (...) Takový 'ách jo', ale s tím životem, s tím skutečným životem, jsem tam nic nenašla.“

Důraz na realitu byl patrný i v případě pana Jakuba. Ten se snažil nalézt cestu ze své tíživé situace mimo jiné i v esoterice. Postupem času ale i on zjistil, že tato cesta je pro něj jen jakýmsi ulehčením reality.

Jakub: „Když jsem onemocněl, tak jsem v esoterice hledal to, co medicína neumí. (...) Jak jsem zjistil po dlouhé době, tak v podstatě to byl únik od reality. Věřil jsem, že prostě nějaká esoterika mě pomůže uniknout z toho života, který mě čím dál tím víc frustroval. (...) Četl jsem spoustu knih. Tam jsem ale hledal to kouzlo a ono to nešlo uchopit a teď přicházím na to, že celý to kouzlo je o tom postupně přeprogramovávat. Ale že to přeprogramování se musí uskutečňovat v realitě. Že nemůžete udělat prostě čáry máry fuk - jedna meditace a jedna modlitba.“

Student Libor, který se zajímal o duchovní literaturu východu - buddhismus, jóga, pro změnu uvedl rozdíl mezi těmito duchovními směry a filosofií PŽ v tom, že filosofie PŽ více pracuje s pocity člověka, všímá si potřeb těla a emocí, což u buddhismu a jógy, tak jak je praktikoval, nevnímal.

Libor: „Nemůžu říct, že filosofie PŽ je lepší nebo, že není lepší. Je jiná, je postavena na jiných základech. V buddhismu nebo v těch jógových cvičeních, co jsem dělal, tam se mluví o nějakém čirém vědomí a o dosažení nějakého osvícení. A veškeré pohnutky, jako jsou chutě a jakákoliv žádost, která vychází zevnitř, je považovaná za ego. Člověk má dosáhnout osvícení tím, že k tomu zaujme postoj pozorovatele. Takže já jsem se snažil zaujmout postoj pozorovatele mého těla, mého konání, myšlení a dělal jsem nějaká cvičení, meditoval jsem. Ale bylo mi hůř a hůř. A ten rozdíl je podle mě v tom, že Principy života se zakládají na potřebách, který mám já a důvěře k tomu tělu co mám - důvěřovat pohnutkám, emocím.(...) Já si myslím, že mnoho těch věcí, které jsem četl, dává smysl Ale díval jsem se na to z hlediska toho uniknout, z tohoto světa. Dostat se do nějaké pohody.“

Na jedné straně nereálnost a přílišná nadnesenost v duchovní literatuře, současně i nedůvěra, dávání rad a předepisování léků psychology a psychiatry; naproti tomu na straně druhé praktičnost a zaměření na realitu a pocity člověka, současně i volnost a nacházení rad v sobě sama. To jsou důvody, které se v rozhovorech objevovaly a současně tak i částečně vysvětlily výše položenou otázku, proč zrovna filosofie PŽ a ne jiné filosofie, nauky či jiné formy pomoci, zaujala naše participanty natolik, že dali této filosofii přednost před jinými. Výše uvedené jistě není kompletním výčtem všech důvodů a jejich intenzita se také u jednotlivých participantů lišila, nicméně evidentně hráli v procesu přijetí filosofie PŽ za vlastní, nějakou roli.

V návaznosti na kapitolu 2.1 *Spiritualita, náboženství a Principy života*[®] lze vnímat spirituální dimenzi studentů skutečně jako nenáboženskou a individuální. Pojí se s motivem a potřebou zkvalitnění jejich života, touhou pokročit zase někam dále. Ta se projevovala v četbě literatury se spirituálními tématy, návštěvami i jiných uskupení zabývajících se rozvojem vlastního „já“. Jejich spiritualita se tedy propojuje s tím, co Roof nazývá *hledáním*. Studenti se v různé míře intenzity postupně dostávají z procesu *hledání* do procesu *pobývání* v již vytvořeném symbolickém univerzu - tedy filosofii PŽ. Toto univerzum nedává jasná pravidla a dogmatický řád, ale dává perspektivu a možné způsoby nahlížení reality, skrze které se pak orientují na všech úrovních lidského života. Studenti se věnují rozvíjení a ustavení tohoto univerza účastí na seminářích, kde se setkávají s podobně smýšlejícími lidmi.

6.3 „Všechno je jinak“

Poté co studenti navštívili první seminář nebo absolvovali individuální konzultaci u některého z tekajenů a pokračovali i v další účasti, začali spoustu věcí ve svém životě vnímat jinak - pod novým úhlem pohledu. Dobře to vystihuje jedna ze studentek, když říká, že zjistila, že „nestojí kámen na kameni“. Ve výpovědích studentů je citelně znát relativistický a reflexivní přístup k životu. Ostatně relativismus, nebo lépe řečeno představa, že je-

dinou jistotou v životě, je proměnlivost²⁶, je patrný i v samotných textech a je jedním ze základních východisek tohoto filosofického systému. Studenti jsou povzbuzováni k neustálé reflexi svých životů ve světle nových informací a jsou povzbuzováni v hledání nových cest a možností.

Soňa: „Jako abych to na poprvé viděla na tom prvním semináři, tak to jsem neviděla. Ale postupně mi docházelo, že je všechno jinak.“

Jana: „Já jsem na začátku byla v poradně Lenky (pozn. tekajenka), a tam jsem pochopila, že je to v tom životě nějak jinak, než jak jsem tomu doposud věřila, nebo někde četla.“

Studující dostávají nový pohled na svět díky samotným skriptům, ale také i díky společenství ostatních studujících, kteří jsou vedeni k tomu, aby dávali ostatním zpětné vazby a nové pohledy²⁷. Zpětné vazby mají studujícím pomoci v tom, aby se dokázali na danou situaci podívat i jiným způsobem, který je pro ně leckdy překvapující a leckdy odhalí něco nového. Uvědomění si nových věcí a souvislostí, které dle slov studujících mnohdy trvá i několik let, pak vede k lepšímu porozumění i daného stavu, ve kterém se nachází. A jestliže studující rozumí situaci, jsou schopni uvědomovat si i možné důsledky svého jednání. Toto zjištění pak může být natolik zásadní, že dovede studujícího k akci, resp. že aktivizuje svou vůli k tomu, aby pozměnil stávající mechanismy svého jednání.

Monika: „Odvahu ke změně nacházím v momentě, kdy si uvědomuju, co mě to bude stát, když budu ta chudinka, která nic neřekne, neudělá. Když nic neudělám, tak za to pak zaplatím. (...) Uvědomuju si, že tahle cesta nikam nevede, nebo lépe řečeno vede do „pekla“, že z toho nemám výsledky, který chci.“

Eva: „Mně pomáhá to, že vidím důsledky toho, jak jsem se chovala.“

²⁶ „Přistoupíme-li na to, že nic nemůžeme považovat za dané, získáme paradoxně pevný bod, na kterém můžeme dále stavět.“ [PŽ 1] nebo „Moudrý ví, že časy se mění a s nimi se mění i hlediska a stanoviska ... neboť ví, že co vypadá jako pravda dnes, nemusí jako pravda vypadat zítra.“ [webové stránky: „Šest východisek“]

²⁷ Dokonce ten, který „nedává zpětné vazby a neříká, co vidí na tom druhém, je na obtíž. A je na obtíž i ten, který se nezabývá zpětnou vazbou.“ (Jakub).

Studenti uváděli, že někdy jim trvalo delší dobu, než určitou myšlenku filosofie PŽ plně pochopili. Možná je to oním ne-dogmatismem této filosofie, který tak poskytuje větší prostor pro vlastní pochopení některých myšlenek samotnými studenty.

Radek: „Někdy mi třeba trvalo několik dalších seminářů nebo měsíců, než jsem pochopil 'jo takhle to bylo míněno'. A dokonce u některých věcí mi to třeba došlo dvakrát nebo třikrát - 'jo a ono to bylo míněno ještě i takhle'!“

Reflexe situace z neustále nových pohledů a nových myšlenek ovšem vyvolává otázku po hranici této stále revize vlastní perspektivy, která může přerůst v naprostý relativismus a zpochybňování všech a všeho - i samotné filosofie PŽ. Jelikož je filosofie PŽ prezentována jako pohled jednoho člověka – autorky této filosofie – na to, jak si myslí, že tento svět funguje a jestliže zde není přítomna žádná vnější autorita, není ani možné vyhnout se pokušení zpochybnit i samotnou filosofii.

Ilona: „Já si myslím, že samotné navštěvování seminářů nestačí, je třeba ty informace použít v životě. Mně se stalo, že jsem studovala principy (pozn. filosofii PŽ), ale měla jsem v tom binec. Ale já jsem to nevěděla. (...) V okamžiku, kdy jsem pak byla na dně, tak jsem všechno zpochybnila. Já jsem zpochybnila i principy (pozn. filosofii PŽ). Poté jsem začala přebírat, co platí a co ne. Musela jsem vzít každý střípek a podívat se na něj ještě jednou a znovu a kam patří.“

Eva: „Přeháněla jsem to a u všeho jsem si říkala, tohle se stalo proto a proto. (...) Až jsem nemohla normálně dýchat, protože jsem všechno řešila.“

Dle slov studentů ani sama autorka neprezentuje předkládané myšlenky jako dané a neměnné. Na webové stránky vkládá své články s novými informacemi a úvahami, ve kterých obohacuje a doplňuje některé své dřívější myšlenky. Autorka to dle jedné ze studentek²⁸ prezentuje jako výsledek jejího neustálého vývoje nebo jako reakce na vnější změ-

²⁸ Tatáž studentka doplňuje, že: „To je podstata principů. Že všechno je o vývoji. My se potřebujeme vyvíjet, věci kolem nás se vyvíjejí a my se stále potřebujeme přizpůsobovat těmto změnám. A když jeden den nebo rok vidím něco nějak, a druhý den nebo druhý rok už to vidím jinak, tak to neznamená, že jsem převlíkač kabátů či něco podobného, ale že já jsem se posunula, já už ty věci vidím jinak, že já jsem si rozšířila úhel pohledu. Když si rozšíříme úhel pohledu, začneme vidět souvislosti, které do té doby vidět nebyly, ale ani být vidět nemohly.“ Studentka dále popisovala proces, jakým dle ní autorka z původního systému Mandala života násled-

nu. To znamená, že neustálá relativizace je studenty vnímána jako důsledek ustavičné změny nás samotných, ale i okolního světa, jehož změnám se člověk přizpůsobuje. Navíc je tímto relativistickým přístupem znemožněno, aby se z filosofie PŽ a myšlenek autorky stalo „zakonzervované“ dogma. Ovšem jak studentka dále uvedla, autorka této filosofie nezpochybňuje tuto filosofii jako celek, o čemž ostatně svědčí i šest základních východisek (viz kap. 1.2 *Co se dozvíme z webových stránek?*), které v této filosofii zůstávají nezměnné.

Milena: „Někdy na semináři o něčem mluvíme, paní Vertelmanová sdělí svůj názor a za nějaký čas řekne, že tohle a tohle vidí jinak. Nevnímám to jako zpochybňování, ale jako vývoj. (...) To není tak, že by zpochybnila ty principy, ty platí.“

Eva: „Helena (pozn. autorka) je úžasná, že vám popíše fakta a řekne k tomu svůj názor. A vy si řeknete 'tyjo'! Ona stále zpochybňuje a učí, ať se zamyslíte nad všemi jistotami a pravdami, o kterých jste přesvědčeni, že jsou neměnné a dané. A vy si to od ní přečtete a pak si řeknete 'tyjo, ono to všechno může být úplně jinak'.“

Libor: „Autorkou té filosofie je Helena Vertelmanová a to je člověk, který je v tu chvíli pro tu filosofii aktuální a klíčový. Ona tu filosofii píše a stále předělává a neustále pracuje na tom, aby to sedělo s tou realitou natolik, nakolik je schopná.(...) Ale to chce přímou zkušenost. (...) A to se mi na tom líbí, vím že není demagogická. Protože ona je ochotná říci, 'je to jinak, tenhle princip jsem přehlídla'. Ona taky stále roste, ona neustále dál a dál pokračuje a to se mi na tom líbí. Je schopná ty věci měnit. Kdyby to tak nebylo, tak se z ní stane člověk, který si trvá na tom svém. (...) Ty principy poskytují výborný nástroj, který je pevný, který já pociťuji jako pevný v tom, jak pracovat s emocemi a výbornou mapu, která funguje. Nechápu jak na to přišla, ale je to geniální.“

ně vyvinula nový filosofický systém PŽ: „A zrovna tak paní Vertelmanová s nejlepším svědomím napsala nejdříve Mandalu, tedy to, co tehdy pokládala za nejlepší. Teprve když bylo dílo na světě, začalo být vidět, co je třeba ještě předělat. Tenhle princip známe, objevuje se v našem životě, když si třeba začnete zařizovat byt, tak si do něj nakoupíme nějaký nábytek a teprve až když ho začnete užívat, tak zjistíte, co vám vyhovuje a co ne. To je úplně přirozený vývoj. Není to špatné. Kdyby tehdy paní Vertelmanová řekla 'tohle je moje dítě, takto jsem to napsala a takto to zůstane', tak by Principy nevznikly, tak by je pohřbila dříve než by se mohly narodit. Vlastně by je pohřbila.“

Ve filosofii PŽ není definováno, co je „špatně“ a co je „správně“. Studující filosofie PŽ nepocítují vnější autoritu²⁹. Autoritou je člověk sám sobě a tak i rozlišování dobrého od zlého, stojí - dle studentů - především na individuálních zkušenostech každého z nich. Filosofii PŽ deklarovaná svoboda v přijímání myšlenek této filosofie za vlastní, tak na jednu stranu dává studentům pocit volnosti v možnosti vlastního výběru určitých myšlenek; na druhou stranu však může přinést i jistá omezení v souvislosti s celkovým pochopením této filosofie. tekajeni, jakožto přednášející, se mohou dostat do svízelné situace, pakliže dojde k přetočení některých myšlenek samotnými studenty. Pozměnění či přetočení některých myšlenek totiž může být paradoxně ospravedlněno samotnou filosofií; studenti pocítující svobodu ve výběru a intenzitě přijetí myšlenek této filosofie za vlastní a si mohou mylné pochopení určité myšlenky vysvětlit v duchu této filosofie, jako jedinečné a vlastní.

Milena: „Já třeba vidím, že ten student něco dělá, ale to je taky respekt ke kulturním zvláštnostem“³⁰. Že musím respektovat jeho zkušenosti. Ty které má, ale také ty které nemá.“

Eva: „Helena nedává návody na nic. Dává svůj pohled na věc a na vás je, co vy si z toho vezmete a jak si to zpracujete. (...) Tam nejsou pravidla, ale popisuje principy. A vy o nich víte a teď je na vás, co vy s tím. Pravidla ne, ale principy, který za ty roky svého života má už ověřený, že to tak funguje. (...) Tam někdo (pozn. hovoří o studentech) vezme část té filosofie a třeba to úplně otočí, ale ona (pozn. tekajenka) mu nemůže říct, že takhle ne. Prostě když to tak máte, tak si to nechte.“

Jakub: „Já sám jako tekajen jsem taky párkrát narazil na to, že jsem si myslel, že ten student to prostě musí pochopit a to je hrozný omyl. (...) Nikoho do ničeho nenutím. To je na svobodném výběru toho dotyčného.“

Přestože je tekajenům zdůrazňováno, aby se vůči studentům nedostali do pozice jakéhosi guru, který by řídil studentův život, mám za to, že princip *přenosu*, který je přítomný v psychoterapii nalézáme i v této filosofii.

²⁹ Autoritu ve smyslu náboženském, v podobě Boha, osudu apod. I ve smyslu nenáboženském v podobě nějakého lidského vůdce.

³⁰ „Respekt ke kulturním zvláštnostem“ v pojmosloví filosofie PŽ to znamená respektovat odlišnost druhého a jeho života.

Eva: „Máme tam témata, jako jsou postoje k Principům, postoje k Heleně. Spousta lidí brávala Helenu a Lenku (pozn. tekajenka) jako ty, co jim říkají, jak žít. Ale tak to není.“

Jakub: „Doktorka Vertlemanová mi dala jasně najevo, že to co po ní chci, mi neposkytne. Nějaké „čáry máry fuk“. Vlastně celá moje snaha o záchranu byla snaha najít někoho, kdo mě naučí nějaké kouzlo, asi tak jako postavit egyptskou pyramidu. A ona mi odmítla jakékoliv kouzlo poskytnout, protože to sama neumí. Takže když jsem na ni takovým vyděračským způsobem naléhal, aby mě vzala pod ochranné křídlo, jako chudáčka, tak ona to prostě típla, utla. Prostě že se se mnou tímto způsobem nebude bavit. Protože zjistila, že nic jiného mi nepomůže, než hodit normálně do života.“

Jak bylo uvedeno již v kapitole 2.2 *Spiritualita, psychologie a Principy života*[®], přenos nemusí být jev nutně negativní, pakliže se využije správným směrem. tekajeni a úspěšní studenti, mohou pro druhé představovat i motivační faktor. Studující vidí, že změna je skutečně možná.

Monika: „Ale to je několik faktorů dohromady. Určitě hodně motivační je, když vidím někoho, kdo měl třeba velký problém a vidím, jak to zvládá, jak je mu líp. (...) Když jsem na jedné paní viděla ten pokrok, a to jak s tím hodně pohnula, tak to bylo hodně motivační. Protože kdybych neviděla nikoho, kdo má výsledky, tak by mě to nepřesvědčilo.“

Můžeme shrnout, že studující na seminářích více či méně docházejí k uvědomování si a vzhledu do situace. Semináře jsou mj. cíleny také na to, aby si studenti uvědomovali svou pozici v nejrůznějších situacích; aby si uvědomovali, co a jak dělají, a uvědomovali si svůj potenciál, kterým mohou své postavení v okolním světě změnit. Jak uvidíme v následující kapitole, studenti v rozhovorech uváděli, že semináře jim pomohli k většímu sebepoznání a bezprostřednímu nahlédnutí souvislostí. Můžeme tak s úspěchem potvrdit, že také princip *uvědomování a vzhledu do situace* má tato filosofie společný s psychoterapií. (viz kap. 2.2 *Spiritualita, psychologie a Principy života*[®]).

6.4 Konkrétní změny

Naprosto žádný ze studujících netvrdil, že na změně jejich života má zásluhu pouze samotná filosofie PŽ, ale vždy i vlastní vůle každého z nich. Nikdo ze studentů nečeká, že jim něco „samo spadne do klína“. Uvědomění si, že stav jejich života je jen výsledkem jejich tvorby a že nejsou produktem něčí vůle, jim pomáhá v odhodlání začít svůj život měnit a přetvářet dle vlastních představ ke své větší spokojenosti.

Všechny změny, které v životech studentů proběhly stojí na základu změny myšlení, resp. změny perspektivy (viz kap. 6.3 „*Všechno je jinak*“), kterou pohlíží na svět a svůj život. Jestliže člověk změní perspektivu a vidí věci jinak, nastane změna téměř ve všech oblastech jeho života. Níže tedy uvádím jen ty oblasti, které se v rozhovorech opakovaly nejčastěji. Všichni studenti se shodli na tom, že proces změny ještě není konečný a že stále je na čem pracovat a je co vylepšovat.

Studenti, v různé míře intenzity, vnímali přetvoření některých rysů jejich osobnosti:

Soňa: „Já si myslím, že jsem tehdy byla hodně taková autoritativní. Ta, která všechno ví, všechno zná a hodně jsem si na tom zakládala, na těch svých znalostech. (...) A teď myslím, že jsem přestala být ta generálka.“

Eva: „Byla jsem urážlivá a taková sebestředná. Teď už neexistuje, abych byla urážlivá. Naučila jsem se respektovat druhé.“

Shledávali větší porozumění sobě a svým pocitům:

Ilona: „Musela jsem si připustit, že nějaká část mě je zlá. Do té doby jsem to nechtěla vidět moc očividně, že nejsem úplně ten hodný člověk. Já myslím, že jsem si přiznala jaká opravdu jsem. (...) Srovnala jsem si vztah k sobě sama, k mužům, v práci jsem vyrovnanější. Víc vím, kdo jsem, kam směřuju a co dělám. Jsem tedy i mnohem spokojenější a víc mě to baví.“

Identifikovali i změny ve vztazích – partnerských, rodinných i pracovních.

Soňa: „Hodně mi pomohlo se na to své manželství a na mého muže podívat jinýma očima. Jsem si říkala, že to je hrozný a potom jsem zjistila, že to je vlastně stejný, když nám Helena vyprávěla zase o svém manželství. (...) Takže ten můj křičí, ale tam ten taky křičí, tak to je asi normální. Takže díky tomuhle já jsem začala s tím manželstvím pracovat.“

Monika: „Byla jsem hrozně zakomplexovaná, měla jsem hrozný strach ze všech – z autorit, nesmírný problém s dospělými. (...) Ted' si připadám sebevědomější mnohem více než dřív. V každém případě kde vidím tu změnu, tak v práci, protože už nemám problém s vedoucími. Jo jsou tam komplikace, ale prostě už nemám tady ten problém s tou autoritou. Já jsem se jich vyloženě bála. Ted' už to není takovej problém. (...) Uvědomuju si, že to, že je někdo ředitel, nebo něco jiného neznamena, že je něco víc než já. Je to vlastně normální člověk, tak jako já“

V neposlední řadě také pociťovali jakési „vyvázání se“ ze stávajících společenských i náboženských představ. Studenti uváděli, že si mnohdy ani neuvědomovali, že jsou společenskými a náboženskými normami tak silně ovlivňováni. Tyto zvnitřněné normy byly často skrytými mechanismy ovlivňující jejich jednání.

Jakub: „No já například jsem měl zakódované, že nemůžu neposlechnout rodiče. No a pak jsem to změnil.“

Jana: „Já si vybavuju, že na seminářích jsem přišla na to, co já si vlastně všechno v tom životě mohu dovolit. Že vlastně nemusím být spoutaná nějakými dogmaty nebo pravidly toho co bych jako dcera nebo sestra měla nebo neměla dělat. Přišla jsem na to, že já nejsem někoho majetek a že něco musím.“

Milena: „Já jsem si při těch pojednáních uvědomovala, jak já jsem si některé věci přetáčela, jak jsem si to malovala narůžovo. Pro mě byla obrovská hodnota nebýt rozvedená, mít toho muže, když jsem si ho jednou vzala, tak s ním zůstat navždy. Takže hodnota zachování manželství byla vyšší, než moje vlastní spokojenost, než moje vlastní naplnění a toho, jak já se cítím. (...) Pak tam byly takové věci, že to musím vydržet, že to musím zvládnout a vlastně, že bych něco poměřovala tím, nakolik já jsem šťastná, to tam nebylo. Tam bylo - jednou si se vdala a jsi manželka, tak to musíš

vydržet a různá další omezení. Já jsem si neuvědomovala, že já nemusím. Že já nemusím v něčem takovém být.“

Samotní studenti hodnotili toto vyvazování pozitivně. Pociťují nyní větší svobodu ve vytváření a stanovování hranic a cítí se tak být i více spokojenějšími, neboť jsou skutečnými „králi svého života“. Tento proces vyvazování nese dva důsledky. Za prvé, jak bylo uvedeno v kap. 3. *Humanistická psychologie, hnutí lidského potenciálu a Principy života*[®], odmítnutí jednoho systému omezení spočívá na přijetí jiného systému omezení. Takže i toto studenty pociťované osvobození se od stávajících společenských a náboženských norem, je zřejmě jen osvobozením do jiných společenských a nenáboženských norem. S těmito novými normami se pak ztotožňují daleko více, nežli s těmi původními. Tyto nové normy poté stejně jako dřívější vytváří a řídí lidské tužby, ovšem způsobem, který je pro ně více přijatelnější. Pociťují větší uvědomění si společenského nátlaku a očekávání a s tím pojící se i svobodu ve výběru norem nových.

Libor: „Ano, pomáhá mi to více porozumět tomu, co je v té společnosti běžné a co mě může omezovat. A mám svobodu to přijmout nebo to odmítnu. Ale myslím, že je hrozně těžký osvobodit se od společenských norem, protože většina z toho je dost v podvědomí.“

Za druhé, jestliže studenti pociťují svobodu ve stanovování si vlastních hranic, má pro ně tato svoboda vůbec někde hranice? Putticková (srov. v kap. 3 *Humanistická psychologie, hnutí lidského potenciálu a Principy života*[®]) říká, že některá hnutí lidského potenciálu byla kritizována jako zdůrazňující egoistické zájmy. Tamtéž upozorňovali i Carrette s Kingem, že individualizovaná spiritualita přináší neblahé důsledky v podobě oddělení jedinců od vzájemných potřeb širšího společenství; jinými slovy tak neuznává vnitřní závislost sebe sama v rámci komunity. Můj prvotní předpoklad, že filosofie PŽ nebezpečně podporuje individualismus svých studentů a absolutní upřednostňování osobních cílů se ukázal jako mylný. Z výpovědí studujících je sice patrný odstup od sebeobětování a podřizování se druhým, ovšem byl shledán i stejný odstup od dominance a nezdravého prosazování se na úkor druhých. Studující se učí rovnocennosti a respektování druhého a to v obou směrech –

od submisivity k většímu prosazení se, i od přílišné dominance k většímu utlumení své osobnosti.

Jakub: „Ta filosofie je dle mě, maximálně rovnovážná a vede k tomu, aby byl člověk dokonale zapojený do celku.“

Ilona: „Ne tak, že budu žít svůj život jako na pustém ostrově, já sám. Je to sice můj život, ale s vědomím těch vztahů kolem sebe. (...) Ty první stupně jsou o tom, že ten člověk si musí uvědomit kdo je a pak je to o tom, že ano jste jedinečnej a nejdůležitější člověk, ale pořád je to s myšlenkou, že jsem částí širšího života a sítě vztahů. (...) A na těch partnerských vztazích je to vidět markantně, to uvědomění si, že je třeba na tom pracovat. Já jsem si neuvědomovala, že musíte žít společně.“

Studenti vnímají, že vyváženou hranici své svobody a zdravého sebeprosazování si stanovují sami. Dle jejich slov je založeno na jejich zkušenostech a nalezení této hranice není leckdy jednoduché. Studenti si uvědomují, že je to dlouhodobý proces, který je pln omylů a překážek.

Soňa: „V postavení těch hranic - no tak můžete to přehnat, ale ta realita vám řekne, tak takhle ne.“

Ilona: „Ty si v podstatě můžeš dělat co chceš, ale musíš počítat s tím, že tohle pak bude mít následky.“

6.4.1 Ženská a mužská identita jako výsledek filosofie Principy života®?

Jak bylo uvedeno v kap. 4. *Otázka ženské religiozity* v nových spirituálních hnutích je častější větší účast žen, nežli mužů. Linda Woodhead vysvětluje tento stav tím, že ženy v poslední modernitě trpí konflikty mezi „ženskými“ rolemi a identitou více nežli muži. Woodhead vidí ve spirituálních hnutích způsob, jakým se ženy snaží jejich role a identity sladit s jejich individuálními požadavky. Pro teorii Woodhead hovoří i spirituální feminismus. V průběhu 90. let se z feminismu stal globální společenský fenomén, který se postu-

pem času soustředil na různé oblasti zájmu, mimo jiné i na spiritualitu. Snahou spirituálního feminismu je dekonstruovat patriarchální mechanismy v náboženství a obohatit spirituální (povětšinou mužské) zkušenosti i o zkušenosti ženské. Odmítá vnímat sebeobětování jako přirozenou součást „ženského Já“ a jeho součástí tak je i snaha o rozpoznávání útlaku a rozvíjení schopnosti mu čelit (viz kap. 4. *Otázka ženské religiozity*).

Na běžných seminářích³¹ filosofického systému PŽ taktéž shledáváme větší zastoupení žen, nežli mužů. Tuto skutečnost jsem reflektovala i ve výzkumných rozhovorech a vycházejíc z poznatků Lindy Woodhead a spirituálního feminismu jsem se v rozhovorech zaměřila na role a identitu žen v souvislosti s pociťováním útlaku způsobeného patriarchální společností. Tento krok se ukázal krokem správným směrem, neboť studentky (avšak ne všechny) hovořily o pocitu ponížení či utlačení i naprosto samovolně bez mé větší iniciace.

Eva: „V práci jsem se snažila být stejná jako muži. Měla jsem pocit, že jsem míň než muži a snažila jsem se dokázat, že můžu být stejně dobrá jako oni, i když mi v tom bylo blbě. (...) Myslela jsem si, že muži odchází a lžou a oni jsou tady ti, kteří to rozhodnou a ženy jsou tu nic.“

Soňa: „Já jsem se cítila ponížená ve vztahu s mužem. Nebo vůbec ve vztahu s muži. Já jsem tohle brala jako mužskej svět – tenhle svět. A pořád, ale už ne tolik.“

Některé studentky trpěly nízkým sebevědomím a viděly svůj úkol v dávání se a sebeobětování.

Jana: „Měla jsem pocit, že nikam nezapadnu, že prostě nejsem pro nikoho dost dobrá. (...) Já jsem hodně najížděla do takovýho toho modulu, který byl doma (pozn. v kontextu hovoru to byl model dominantního otce a submisivní matky) přestože se mi to vůbec nelíbí a nevyhovovalo mi to. Snažím se to teď dělat jinak, ale musím to hlídat a kontrolovat.“

Ilona: „Ten poddanskej pocit, ten tam byl určitě, a to i ve vztazích i v práci, i v obyčejných věcech. (...) Takový to, být maximálně vstřícná a nejít z té pozice, co jako já a jestli je to opravdu to co chci,

³¹ Studenti mě v rozhovorech informovali o tom, že v rámci filosofie PŽ proběhl i seminář, který byl výhradně určen pro muže. V kontextu následujícího textu však hovořím o běžných seminářích v rámci základního programu, kde bývá v drtivé většině případů větší počet žen.

nebo je to jen prachsproště plnění. (...) Byla tam role dokázat, že mám nějakou hodnotu, to je takový leitmotiv všech těch mých snažení. “

Monika: „Byla jsem taková i hodně pro druhýho. Já jsem všechno dala, vzdala se svého, hlavně v partnerském vztahu jsem byla ochotná žít život partnera a vzdát se svých potřeb. Já jsem se obětovala a nejen ve vztazích s těma chlapama, ale celkově jsem byla taková ta hodná, milá, pohodová. (...) Já jsem si myslela, že to je v pořádku, být tak hodná. “

Spirituální feminismus a potažmo i filosofie PŽ se snaží právě na tyto aspekty mnohých žen (ale nejenom žen) upozorňovat. Semináře filosofie PŽ poskytují velký potenciál ke sdílení ženských zkušeností a rozkrývání jejich zažitých mechanismů jednání. Současně se tak stává i zdrojem pro větší sebevědomí studentek a pro podporu jejich sebeúcty. Cesta studentek filosofie PŽ by se dala popsat jakou cestou k větší seberealizaci a sebeurčení. Ta jde ruku v ruce s pocitem vlastní autonomie a svobody, spíše než v určování sebe dle obrazku a přání jiných.

Ilona: „Druhá věc co jsem si připustila, a ještě nejsem zdaleka na konci, bylo, že mám nějaký potenciál a že není malej. “

Eva: „Dřív jsem si říkala, že si nemůžu najmout paní na žehlení. Byla jsem svazovaná těmi společenskými předpoklady, co bych měla a co ne. Teď už je mi jedno, co lidi řeknou na to, že mám paní na žehlení. Stále se tím sice trochu zabývám, ale už ne v tak silné formě. “

Jana: „Já jsem se hlavně necítila být dostatečně ženou. Měla jsem problém vůbec být žena, pochopit, kdo vůbec žena je a co si jako žena vůbec mohu dovolit. (...) A pořád s tím mám trošku problém a někde v sobě mám, že žena má nějaké omezení, že má nějaká pravidla – ať už jako žena, jako manželka a hlavně asi jako partnerka. A pořád hledám to své místo a co vlastně jako žena mohu. “

Studentky shodně uvedly, že nyní se cítí být více vyrovnanějšími a více sebevědomějšími, nebo si minimálně své dřívější submisivní a podřízené chování uvědomují. Samozřejmě je pocit větší sebedůvěry a vyrovnanosti vnímán v různé míře intenzity a je shledán jako neustále se vyvíjející a vyžadující dlouhodobou práci na sobě sama.

Eva: „Učím se nebát se něco říct. Neříct 'jo, to mi nevadí, můžete si do mě kopnout'. To fakt ne. (...) To co dřív lidi mohli směrem ke mně, tak teď už nemůžou. Dříve jsem neměla hranice. (...) Dnes už reaguji dříve, už si míň věci nechám líbit.“

Monika: „Začala jsem si připouštět, že fakt něco nesedí v tom, jak já funguju. V tom, že jsem hrozně hodná a pohodová a vlastně přizpůsobivá všemu, a že vlastně tak nežiju svůj vlastní život. Že se stále jen přizpůsobuju. (...) Když jsem to viděla v rodině, tak jsem si říkala, že nikomu domácí služku dělat nebudu, ale cítila jsem v sobě, že k tomu stejně mám sklony. A já to pak dělám, já když potkám kluka, tak najíždím do toho 'miláčku, uvařím ti, nakoupím ti', udělám všechno, co si budeš přát. (...) Pořád cítím, že do toho jdu s tím, co chce on, ale vědomě se to snažím nedělat a uvědomovat si, co potřebuju a chci já. Ale je pravda, že bohužel trvalej vztah ještě nemám.“

Ilona: „Nyní jsem víc vyrovnanější a víc vidím do budoucna. (...) Srovnala jsem si vztah k sobě sama, k mužům to určitě, v práci jsem vyrovnanější – víc vím kdo jsem, kam směřuju a co dělám. Jsem tedy i mnohem spokojenější a víc mě to baví.“

Přestože se Woodhead ve své teorii zaměřovala na ženskou identitu, hovořila jsem o tomto problému i s muži – studenty filosofie PŽ. I oni se po docházení na semináře filosofie PŽ cítili být více vyrovnanějšími a více si uvědomovali hodnotu sebe sama. Stejně tak jako se tradiční představa ženství pojí s vlastnostmi submisivity, sebeobětování a zaměření na rodinu, pojí se i tradiční představa mužství s vlastnostmi opačnými - dominancí, silou a zaměřením na profesní život. I muži na seminářích tedy odkrývali své nevědomé mechanismy jednání, které fungovaly právě na těchto tradičních představách.

Jakub: „Začínám mnohem více chápat svou hodnotu a začínám chápat, že některý věci, o kterých jsem si myslel, že jsou atributy mojí hodnoty, tak zjišťuju, že jsou bezvýznamný. (...) Podle mého názoru ohromná spousta mužů staví svou hodnotu na sexu. A v týhle filosofii jsem se dozvěděl, a trvalo to dlouho a ještě to nemám zcela vyřešený, že hodnota muže je úplně někde jinde.“

Libor: „Byl jsem na výcviku v rámci Principů života na semináři o rodičích a dětech a bavili jsem se a manžel Heleny Vertelmanové a ten se na mě podíval a říkal 'ty budeš mít problém s ženami' a pak jsme se o tom nějak bavili a on mi řekl, že je v pořádku být muž. A to byla věta, která mě

v ten moment hrozně zasáhla. (...) Více přemýšlím teď aktuálně o tom, co to třeba znamená být mužem ve vztahu. A jsou nějaký společenské normy, který jsou zarytý a který jedou stále – mám vydělávat, musím si být vždycky jistý - a na to já narážím. A to jsou společenské normy, který já mám nějak zajetý a s tím pracuji. “

Ve výše uvedených citacích nacházíme další společný princip psychoterapie a spirituality (viz kap. 2.2 *Spiritualita, psychologie a Principy života*[®]), kterým je *posílení „Já“ jako centra osobnostní struktury*. Ostatně apely k vyzdvížení a posílení vlastního „Já“ nalézáme už v teoretické rovině, tzn. ve skriptech jednotlivých seminářů³². Následně i v citacích studentů shledáváme jejich snahu o posílení jejich osobní identity, resp. snahu o hlubší sebepoznání, větší osobností vyrovnanost a upevnění jejich hodnotové orientace.

6. 5 „Pupek světa“ - o negativech filosofie Principy života[®]

V závěrečné fázi rozhovorů jsem dala studentům prostor také k pocíťovaným negativům nebo problematickým oblastem, které studenti v souvislosti s touto filosofií zažívali nebo zažívají. Pokud se studenti o nějakých negativech³³ zmiňovali, byli jejich odpovědi různorodé. Přesto se v nich opakoval jeden společný motiv - ne filosofie PŽ, ale oni sami si negativa a problémy v souvislosti s touto filosofií vytvořili. Opakuje se zde tedy myšlenka, která prostupuje celou touto filosofií – já sám jsem strůjcem, jak svého štěstí, tak i neštěstí.

Eva: „Pro mě byl největší objev v tom, že jsem si myslela, že mi to ti muži dělají naschvál. A teď jsem zjistila, že si to vlastně dělám sama. To je základ těch principů (pozn. myšlena filosofie PŽ) – že pochopíte, že všechno si v životě děláte sama. “

Studenti mívali problémy s pochopením některých myšlenek. Myšlenky různě přerucovali nebo jim plně neporozuměli. Kupř. slečna Monika hovořila o tom, jak si během

³² Kupř. „Student následuje hlas svého srdce a řídí se citem a smyslem pro spravedlnost a rovnováhu.“ [PŽ 3]

³³ Studentům se obecně nelíbilo slovní spojení „negativa filosofie PŽ“.

seminářů začala uvědomovat, že myšlenky filosofie PŽ používala i proti sobě k neustálému sebeobviňování se.

Monika: „Hodně jsem to řešila i na kurzech a došlo mi, že to všechno vlastně беру hrozně negativně. Že to (pozn. filosofii PŽ) používám na to, abych se obvinila a kritizovala a ne na to, abych hledala jak můžu věci udělat jinak. (...) Zjistila jsem, že je to tím, jak já přemýšlím zpátečnický a proti sobě. Že se hrabu v tom, co a jak jsem měla udělat včera a vyčítám si to. (...) A tohle je prostě není o té filosofii jako takové, ale o tom, jak ty to použiješ.“

S plným neporozuměním myšlenek filosofie PŽ se pojí i určitá vyhrocenost některých z nich:

Eva: „Můžete si z toho udělat negativa. Byla jsem do toho zamotaná, až mi manžel řekl, že to je pakárna. Přeháněla jsem to. Všechno jsem si říkala, že tohle se stalo proto a proto. Ale byla to jen moje práce. Až jsem nemohla normálně dýchat, protože jsem všechno řešila.“

Monika: Já jsem si myslela, že reakce těch druhých je jen o tom, jak se k nim chovám já. Že je to všechno čistě jen o mně. (...) A na kurzu Heleny jsem si uvědomila, že to vlastně jen o mně není. (...) Já jsem jela v tom, že když já se budu nějak chovat, tak že vlastně ostatní budou nějak reagovat. Nebrala jsem v potaz jejich postoj, potřeby, představy. Vlastně jako kdybych se rozhodovala za ně. (...) A jak jsem si tohle rozjela, tak jsem se dostávala do hrozných stavů, do takových depresí, protože jsem si říkala, že kdybych tohle udělala jinak, tak by to mohlo dopadnout jinak, on by se rozhodl jinak. A na podzim mně došlo, že to není jen o mně. Že každý člověk se rozhoduje svobodně, podle toho, co on potřebuje, jak on situaci vnímá, kam směřuje. Že jeho rozhodnutí není jen reakce na moje chování. Že se celý svět netočí jen kolem mně“

Student a tekajen Jakub vypověděl, že tento stav je určitá etapa vývoje a že nezná nikoho, komu by se něco takového nestalo.

Jakub: „My tomu u nás říkáme, 'aha, zase pupek světa', anebo 'děd Vševed'. Jako když chodíte do školy, tak než ty věci zažijete, tak o tom co se dozvídáte, máte úplně jiný představy.“

Dalším problémem, který taktéž souvisí s plným neporozuměním této filosofie, byla víceméně dočasná neschopnost některých studentů aplikovat myšlenky této filosofie do praktického života. Všichni studenti se shodují v tom, že nestačí různé zákonitosti a principy pouze teoreticky znát, ale k tomu, aby došlo k nějaké změně, je nutné je v životě i aplikovat a to se studentům daří v různé míře intenzity. Jak někteří studenti vypověděli, mylně se domnívali, že dle filosofie PŽ žijí. Ovšem jimi vnímaná realita jim ukázala, že nikoliv.

Ilona: „Já jsem chodila na semináře a přišlo mě to velice výživné. Já jsem měla spoustu informací, ale neuměla jsem je do života aplikovat. (...) To jsem si poskládala až zpětně, že já jsem si vlastně vytvořila obrovský přetlak mezi tím, co jsem věděla a tím, co jsem žila a ten rozdíl, ten tlak byl tak obrovskej, že to tělo to pak prostě nezvládlo (...) A pak po čase jsem si uvědomila, že principy sedí. Že naopak to, že jsem spadla „na hubu“, tak mě potvrdilo, že to funguje a že já si můžu dělat, co chci, ale pak...“

Zajímavý postřeh uvedl jeden ze studentů. Přestože obecně vnímal vliv filosofie PŽ na jeho život jako pozitivní, přesto jeho míra nespokojenosti je stále intenzivně pociťovaná:

Radek: „Zkuste si představit, že díky této filosofii nějakým způsobem hledáte, jak by věci mohly fungovat líp (...) a máte pro to nějaký nástroj. (...) A postupně ty věci se vám dařej líp, ale vlastně ta míra nespokojenosti, že by to mohlo být ještě lepší, ta je tam furt stejná. To je hlavní motor. Pak vám začnou vadit věci, který by vám dříve nevadily - malicherný. Konkrétně ve vztahu s manželkou to, co jsem řešil před deseti lety, to byl velkej problém. A to co řešíme teď, to je s tím úplně nesrovnatelný. Ale pocit palčivosti - neřekl bych, že je stejný, to ne - ale je velmi intenzivní (...) Ale přitom kdybych to, co mám teď posunul o těch 10 let, tak to by bylo nesrovnatelný. (...) Já nemůžu říct, že to je negativní. (...) Neřekl bych, že jsem na tom hůř ve srovnání s těmi, kdo principy nestuduje.“

Mimo již zmiňovaný společný motiv, že negativní situace a problémy, které v souvislosti s filosofií PŽ studenti zaznamenali, je důsledkem jejich nedostatečného porozumění, zdůraznila i jedna ze studentek způsob či perspektivu, kterou na příslušné změny v životě studenta, budeme nahlížet. To co studentka ve svém životě může považovat za změnu pozitivní, se druhým může zdát jako negativní. Kupř. paní Milena po docházení na

semináře učinila změny v některých svých vztazích – rozvedla se, ztratila zájem i o některé dřívější vztahy se svými přáteli. Ona sama vnímá tyto změny pozitivně a je se současným stavem spokojená. Zároveň sdělila, že druhým lidem se tyto změny líbit nemusí. Stěžejní pro ni však zůstává, jak se cítí ona sama a s kým je dobře jí.

Jeden ze studujících se v souvislosti s negativy filosofie PŽ zamýšlel nad pozicí, kterou v jeho životě začala tato filosofie zaujímat, resp. ho napadala myšlenka, zda vlivem zautomatizované filosofie PŽ neztratil sám sebe.

Libor: „Co je problém a co vidím jako zásadní je, že někdy přicházím k pocitu, že si říkám - 'co to vlastně dělám? Co to vlastně principy jsou? A jsem to teda já? Co kdybych se na ty principy v životě vykašlal a začal žít nějak jinak?' To je nevýhoda, že najednou člověk zjistí, že ty zkušenosti ze semináře jsou už tak hluboko zarytý. Ten způsob práce se sebou je tak automatický – něco cítím a říkám si 'co to může být, co to pro mě může znamenat?' Někdo mě naštve a říkám si, jestli to je zrcadlo, nebo to není zrcadlo. Občas taky předpoklad – 'a fakt to funguje nebo je to zbytečný?'“

Jak student v rozhovoru dále uvedl, je těžké vrátit se zpět do takového způsobu pohlížení a vnímání reality, který praktikoval před studiem filosofie PŽ. Tento motiv se opakoval i u některých dalších studentů. Na seminářích získali tolik nových informací a novou perspektivu, že pro ně už není dost dobře možné, vrátit se zpět k původní vizi světa, po čemž ovšem ani netouží. Filosofie PŽ tak pro studenty nepředstavuje jen semináře, ale víceméně novou životní orientaci. Co všechno pro studenty tato filosofie představuje je uvedeno v následující kapitole.

6.6 Více než jen semináře

Rozhovory byly zakončeny otázkou, co pro studenty filosofie PŽ znamená. Na odpovědích se podepsal fakt, že participanti, se kterými jsem hovořila, byli dlouhodobými studenty (a někteří i tekajeny) této filosofie, čili ji ve svém životě vymezili i širokou oblast působení. Někteří ze studentů popsali význam této filosofie pro jejich život spíše s racionálním a praktickým důrazem - jako způsob, kterým může porozumět tomuto světu.

Monika: „Znamenají pro mě způsob, jak se dostat sama k sobě, jak se poznávat, jak fungovat, jak si zařídit spokojený život, žít kvalitně (ne jen přežívat). Mně pořád napadá jako návrat k sobě sama, k životu.“

Ve výpovědích jiných studentů je naopak dána do popředí spirituální dimenze, kterou filosofie PŽ v jejich životě naplnila.

Soňa: „Vzhledem k tomu, že věřím na reinkarnaci, tak věřím, že tu nejsem poprvé ani naposled. Tak si myslím, že někdy se mi něco hodně nepovedlo, a že si to potřebuju v sobě srovnat. Že to bylo hodně dlouhý období, kdy se mi v tom životě nedařilo, protože prostě byli nějaký zákonitosti. A teprve teď po tom obrovském temném období nastává doba, kdy se dá konečně spousta věcí pochopit a dá se udělat pořádek v tom vnitřním světě. (...) Já se domnívám, že jsem se pro tu filosofii narodila. Narodila jsem se kvůli tomu. Vím, že je potřebuju a že jsem je potřebovala.“

Pro některé se stala něčím ještě daleko významnějším. Filosofie PŽ prostoupila celým jejich životem a chápou ji jako život a smysl života sám.

Jana: „Život. Pro mě ta filosofie znamená spokojený život. To, že opravdu nacházím sama sebe, že pochopím kam jdu, co opravdu potřebuju, a ne to, co bych měla, nebo co by se správně mělo. Já to chci jinak, a tak si za tím jdu a mám naprosté právo si za tím jít. Je to pro mě život, který je živý. Já jsem předtím vlastně nežila, jen jsem přežívala. Je to život, který je živý a který mě baví. Pořád to sice ještě není tak, jak bych úplně chtěla. Pořád se budu chtít vyvíjet ještě a ještě a ještě, protože život přece je o tom vývoji.“

Milena: „Mně připadá, že život. Přestože jsem ten život měla, tak to bylo o přežívání.(...) Naplnění, smysl. (...) Najednou jsem doma, je mi tu dobře, že vím že to má smysl – daleko hlubší smysl, než jsem si dokázala představit, že jsem součástí nějakého vyššího celku, že někam zapadám. Že to že tady jsem je důležité, že já jsem důležitá, a že teda vůbec není jedno, co udělám nebo co neudělám. (...) Když pocitově, tak prostě doma. A to je ohromný rozdíl, když se někde cítíte jako nezvaný host a když jste doma. Mně připadá, jako zpátky domů. Jako kdybych přišla zpátky k sama sobě, k nějaké podstatě toho života. A to je o pocitu – to je něco uvnitř.“

Obecně se tedy dá říci, že filosofie je pro ně způsobem, jak porozumět sobě sama, světu kolem sebe a zákonitostem, které v něm vládnu. Filosofie PŽ se pro ně stala životní orientací a perspektivou, skrze kterou na tento svět a jeho fungování nahlíží a jak bylo zmíněno již výše, někteří z nich si již bez této filosofie svůj život nedokáží představit.

Ilona: „Já jsem uvažovala jestli půjdu dál, jestli to budu studovat dál a já jsem uvažovala, jak to bude vypadat, když ty principy nebudu studovat. A řekla jsem si 'no jo, já to nedokážu'. Protože já se už nedokáže na svět dívat tak, že já jsem oběť a mně se to děje. (...) Pro mě to už není o chození na semináře, ale o tom, že já jsem si představila, jak bych fungovala bez principů, ale já už to nedokážu dát zpátky. (...) Pro mě to je chápání souvislostí, způsob uvažování, cesta. Mě ten život baví, zkoumám, jak to funguje.“

Jakub: „Pro mě to je znovuuukotvení v životě. (...) Já bych umřel, kdybych na semináře nechodil. (...) Nebylo by prvotní to, že by se mi vrátila ta leukémie. Ta by se mi vrátila proto, že bych upustil svůj životní sen. Jako kdybyste zakázala někomu, kdo je závislý na malování, malovat. Tak on by z toho sešel. No a já kdybych nemohl chodit na ty semináře, tak bych taky sešel.“

7. Závěr

Práce obsahuje dvě roviny, skrze které jsem filosofický systém PŽ analyzovala. První rovina je teoretická, opírá se především o skripta seminářů a o články na webových stránkách tohoto systému. Na tomto podkladě jsem vymezila filosofickému systému PŽ místo po boku hnutí lidského potenciálu pracující s neteistickou a nenáboženskou formou spirituality. Ve filosofii PŽ se nehovoří o Bohu (ani o osudu), ale o univerzální realitě. Pro její obsah je typická synkreze prvků různých náboženských tradic a filosofí - zejména východních. Mimo jiné pracuje i s prvky tarotu či numerologie a poznatky transformuje do podoby vyhovující myšlence neteistické spirituality. Filosofie PŽ rezonuje se sekularizovaným a individualizovaným pojetím božského a svou činností se zaměřuje na zdůraznění jedinečnosti člověka a nalezení jeho potenciálu. Je hnutím antiautoritářským, což se projevuje i nedogmatickým přístupem. Studenti se učí vnímat autoritu v sobě sama a dle svých měřítek stanovovat hranice a definice toho, co je pro ně přijatelné. Odpovídá tak obecné charakteristice hnutí lidského potenciálu jako hnutí antiautoritářského, s výrazným prvkem náboženského universalismu a sekularizovaným a vysoce individualizovaným pojetím transcendentální reality.

Ve druhé praktické rovině byl filosofický systém PŽ analyzován na základě subjektivních pohledů studujících. Studující ve filosofii PŽ našli místo, ve kterém jejich dosavadní způsob nahlížení na realitu vytvářený již od dětství, byl postaven před nové možnosti vnímání reality - byly nabourány jejich (často na nevědomé úrovni) zvnitřnělé společenské i náboženské normy a jejich představy o fungování světa, vztahů a také jich samotných. Semináře se staly prostorem, ve kterém studenti nalézali nové významy a postupně si vytvořili i celý významový systém, který se legitimizoval jejich zkušenostmi a sdílením těchto zkušeností s ostatními studujícími. Na vytváření tohoto významového systému se významně podílí neustálá reflexivita prostřednictvím zpětných vazeb ostatních studujících a zahrnutí poznatků expertního vědění, které dopomáhají vytvořit celek, který je pro studující logický a smysluplný. Jsou opouštěny některé dosavadní hodnoty, normy, měřítko a jsou vytvářena nová. Některá jsou individuální, jiná jsou kolektivně sdílená stejně jako obsah jejich spirituality, který je sice individuálně volený dle aktuálního vývoje studentů, přesto se vyznačuje i kolektivně sdílenými obsahy.

Prvotní přístup studentů k transcendentu měl podobu *hledání*. V rozhovorech se objevoval motiv jakési cesty, s potřebou pokročit někam dále. Ve většině případů mělo jejich hledání podobu čtení duchovní literatury či navštěvování různých uskupení zabývajících se oblastí spirituality. Jejich *hledání* bylo transformováno do *pobývání* prostřednictvím přijetí ústředních myšlenek filosofie PŽ za vlastní. Konkrétní důvody a problémy, které je k této filosofii přivedly sice zpočátku nemusely být spirituální povahy (problémy zdravotní či psychické), o čemž svědčí i fakt, že někteří z nich původně hledali pomoc v expertních symbolických systémech – v psychologii či medicíně. Postupně však byly tyto problémy dávány do souvislosti i se spirituální oblastí, kupř. prostřednictvím nalezení jejich jedinečnosti, většího sebeuvědomění a seberealizace. Někteří z nich začali dávat do spojitosti svůj současný stav se svými minulými životy.

V konkrétních obrysech pak spatřovali změnu ve svých životech na úrovni transformace některých rysů jejich osobnosti a většího sebeporozumění; identifikovali změny ve vztazích, v rámci kterých se nyní více seberealizují; a ve větší reflexi přijímaných společenských norem a očekávání.

Zaměření na jedinečnost, zvyšování vědomí hodnoty sebe sama a nalezení a uplatnění vlastního potenciálu, pak koresponduje s myšlenkou Woodhead a spirituálního feminismu, který prostřednictvím těchto cest směřuje k větší odolnosti vůči společenskému nátlaku a sdíleným společenským normám, které ženám i mužům připisují určité očekávané vlastnosti a způsoby chování. Stejně tak i muži nacházejí prostřednictvím seminářů skutečnou hodnotu sebe sama a toho, co pro ně znamená být mužem. Zvyšování sebevědomí a hodnoty sebe sama však studující nevede k dominanci a k upřednostňování sebe před druhými. Stejně jako jsou schopni reflektovat svou submisivitu, reflektují i svou případnou dominanci a v rámci individuálního vývoje každého z nich postupně dospívají k rovnovážnému stavu. Samozřejmě každý ze studujících s větším či menším úspěchem.

V rámci oblasti negativ je zřejmě největším úskalím nedostatečné pochopení či přetočení některých myšlenek filosofie společně s vyhrocením některých z nich. Též se objevovala i dočasná neschopnost některých studentů aplikovat myšlenky filosofie do života. Apely vyzdvihující jedinečnost studenta či apely směřující k neustálé reflexivitě měli v několika případech na studující spíše destruktivní efekt, což si studenti vysvětlují jejich

nedostatečným pochopením a v zásadě všichni ze studentů, kteří nějaká negativa uvedli, vnímají, že si je způsobili sami.

Celou praktickou částí práce se prolínají identifikované společné prvky psychoterapie a filosofie PŽ. V prostoru seminářů se vytvářejí skupiny velice podobné *psychoterapeutickým skupinám*. Pracuje se na nich i s *těžkými vzpomínkami a jiným psychickým materiálem*. Filosofie PŽ pracuje také s mimovědomými vzorci studentů a může tak docházet i ke *katarzi* – tedy k uvolnění vytěsněného materiálu. tekajeni či úspěšní studenti mohou pro ostatní představovat motivační faktor, což představuje princip *přenosu*. Posledním společným principem identifikovaným i ve filosofii PŽ se stalo *posílení „Já“ jako centra osobnosti struktury*. Větší znalost sebe sama, přináší i posílení hodnotové orientace studentů. Jedním z nástrojů filosofie PŽ je vzájemné koučování – tedy *dialogy* skrze které probíhá proces *uvědomování a vzhledu do situace*. Na základě stejných nástrojů pak funguje i tvarová psychoterapie.

Filosofie PŽ slouží studentům jako mapa, dle které se lépe orientují ve světě, ve vztazích a sami v sobě. Poskytuje jim způsob, jakým porozumět fungování tohoto světa a skrze toto porozumění světu utváří i jejich identitu, neboť vědí, kdo jsou, co jaká situace znamená a kde se oni vůči ní nacházejí. Původně nevysvětlitelné situace, připisované na účet danosti a neměnnosti nyní nabývají vysvětlení a možnosti jejich změny. Toto vědomí je naplňuje neustálou motivací ke změně - k práci na sobě sama, na zlepšení vztahů bezprostředně se jich týkajících apod. Filosofii PŽ vnímají jako systém, který odpovídá jejich logice a způsobu uvažování. Smysluplnost tohoto systému pak ověřují a pozorují přímo v praxi na svých životech. Někteří ji chápou přímo jako zdroj smyslu jejich existence i jako zdroj pro pochopení smyslu existence světa vůbec. Pro některé se stala životní orientací tak významnou, že již nejsou schopni bez této filosofie žít.

8. Literatura

- Carrette, Jeremy, Richard King. 2005. *Selling spirituality: the silent takeover of religion*. London: Routledge
ISBN 0415302080
- Disman, Miroslav. 2000. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
ISBN 8024601397
- Ellingson, Stephen. 2001. „The New Spirituality from a Social Science Perspective.” *A Journal of Theology* 40 (4): 257-263.
- Heelas, Paul, Linda Woodhead. 2005. *The spiritual revolution: why religion is giving way to spirituality*. Malden: Blackwell Publishing.
ISBN 1405119586
- Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál
ISBN 8073670402
- Hunt, Kate. 2003. „Understanding the Spirituality of People Who Do Not Go To The Church.” Pp. 159-170 in Grace Davie (ed.). *Predicting Religion: Christian, secular and alternative futures*. Aldershot: Ashgate.
ISBN 0754630099
- Luckmann, Thomas. 1967. *The Invisible Religion: The Problem of Religion in Modernity Society*. New York: Macmillan
- Lužný, Dušan. 1997. *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova univerzita.
ISBN 8021016450
- Mrázek, Miloš. 2005. „Uctívání vlastního Já.” *Dingir* 4 (8): 120-121
- Putticková, Elisabeth. 2005. „Hnutí lidského potenciálu.” *Dingir* 4 (8): 126-127
- Renzetti, M. Claire, Daniel J. Curran. 2003. *Ženy, muži a společnosti*. Praha: Karolinum
ISBN 9788024605258
- Říčan, Pavel. 2007. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál.
ISBN 9788073673123
- Roof, Clarke W. 2003. „Religion and Spirituality: toward an integrated analysis.” Pp. 137-148 in Michele Dillon (ed.). *Handbook of the Sociology of Religion*. Cambridge: Cambridge University Press.
ISBN 9780521806244

- Sokolová, Věra. 2004. „Současné trendy feministického myšlení.“ Pp. 199-212 in Lenka Formánková, Kristýna Rytířová, eds. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí
- Štampach, Ivan Odilo. 2006. „Nahradila spiritualita náboženství?“ Pp. 99-105 in Hana Babyrádová, Jiří Havlíček (ed.). *Spiritualita: fenomén spirituality z pohledu filosofie, religionistiky, teologie, literatury, teorie a dějin umění, pedagogiky, sociologie, antropologie, psychologie a výtvarných umělců: sborník transdisciplinárních esejů s mezinárodní účastí*. Brno: Masarykova univerzita
ISBN 8021042060
- Vojtíšek, Zdeněk. 2007. *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books.
ISBN 978808685164
- Vymětal, Jan. 2004. *Obecná psychoterapie*. Praha: Grada Publishing.
ISBN 9788024707235
- Wolf, Josef. 2000. *Kdo je kdo není v hnutí Nového věku*. Praha: Votobia.
ISBN 8072200925
- Woodhead, Linda. 2007. „Why so Many Women in Holistic Spirituality? A Puzzle Revisited.“ Pp. 115-125 in Kieran Flanagan, Peter C. Jupp, eds. *A sociology of spirituality*. Aldershot: Ashgate.
ISBN 9780754654582

Elektronické zdroje:

- <http://www.principyzivota.cz> [cit. 22.2. 2011]
- <http://www.hagioterapie.cz> [cit. 4.2.2011]
- *Obchodní rejstřík* [online] [cit. 22.2.2011].
Dostupné z: <<http://www.justice.cz>>.

Články:

- „*Naše filozofie*“ [online] [cit. 22.2.2011].
Dostupné z: <<http://principyzivota.cz/stranky/nase-filozofie>>.
- „*Přednášející tekajeni*“ [online] [cit. 22.2.2011].
Dostupné z: <<http://principyzivota.cz/stranky/prednasejici-tekajeni>>.
- „*Naše metoda*“ [online] [cit. 22.2.2011].
Dostupné z: <<http://principyzivota.cz/stranky/nase-metoda>>.

- „*Šest východisek*“ [online] [cit. 22.2.2011].
Dostupné z: <<http://principyzivota.cz/stranky/sest-vychodisek>>.
- „*Základní výcvik*“ [online] [cit. 22.2.2011].
Dostupné z: <<http://principyzivota.cz/stranky/zakladni-vycvik>>.
- Nešpor, R. Zdeněk. 2008. „Duchovno je tu dobrý byznys.“ [online] [cit. 1.2.2011].
Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/duchovno-je-tu-dobry-byznys-dpw-/kavarna.asp?c=A071221_131655_kavarna_bos>.

Jiné zdroje:

- Interní dokumenty: skripta seminářů filosofického systému Principy života[®] (1.-13.)
- Interní dokumenty: Pravidla přednášení systému Principy života[®]
- Interní dokumenty: Prohlášení studenta

9. Přílohy

Tab. č.1

Jméno	Pohlaví	Věk
Ilona	Žena	32
Eva	Žena	31
Monika	Žena	36
Jana	Žena	36
Soňa	Žena	60
Milena	Žena	54
Jakub	Muž	57
Radek	Muž	39
Libor	Muž	29

10. Summary

Thesis aims to elucidate new spiritual movements, particularly it focuses on members of philosophical system Principles of Life®. New spiritual movements are now well described by sociological literature. Since principles of life originated and mainly operates in Czech Republic, analyzing them is ideal opportunity to better describe the domestic spirituality scene. Considering loss of popularity amongst traditional form of religiosity and simultaneous popularity increase of new spiritual movements, question arises: What do new spiritual movements bring into its member's lives? Study shows, that Principles of Life resonates with some of the common elements of psychotherapy and spirituality. Members of this philosophy gain better self-understanding, uncover the hidden mechanisms of their acts, they realize their personal value and reflect accepted social and religious norms. Although this movement mainly focuses on developing human potential, for its members it also represents a source of spirituality, which gives meaning to their lives and world in general.

„Jak se Vám daří?“

Filosofie Principů života[®] a její přínos do života studujících

„How are you?“

The Philosophy of the Principles of life[®] and its contribution to the lives of students

Bc. Ivana Nevěřilová

Vlastní shrnutí

Práce řeší problematiku nových spirituálních hnutí. V konkrétní podobě se zaměřuje na stoupence jednoho z těchto hnutí, kterým je filosofický systém Principy života[®]. Nová spirituální hnutí jsou odbornou literaturou již poměrně dobře popsána. Jelikož jsou Principy života[®] hnutím, které vzniklo v České republice a svou činnost zde také z valné většiny realizuje, poskytuje jeho analýza výbornou příležitost k lepšímu zmapování spirituální scény u nás. Poté, co tradiční formy religiozity ztrácí u jedinců na oblíbenosti a současně vzrůstá oblíbenost těchto nových hnutí, nabízí se otázka, co tato nová hnutí přináší do života svých stoupenců. Práce ukázala, že námi sledované hnutí rezonuje s některými společnými prvky psychoterapie a spirituality – studenti filosofie tohoto hnutí pocítují větší sebeporozumění, odhalení skrytých mechanismů jejich jednání, nacházejí hodnotu sebe sama a více reflektují přijímané společenské či náboženské normy. Přestože se toto hnutí zaměřuje především na rozvinutí lidského potenciálu, představuje pro stoupence i zdroj spirituálna, pomocí kterého dávají smysl svému životu a smyslu existence světa vůbec.